

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
Odsjek za orijentalnu filologiju
Katedra za turski jezik i književnost

**NACIONALNA IDEJA U ROMANU “*VURUN KAHPEYE*” HALİDE EDİP
ADIVAR**

Završni magistarski rad

Kandidatkinja: Esmeralda Gibanica
Broj indexa: 2722/2017

Mentor: Prof.dr. Alena Čatović

Sarajevo, juli 2019.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. POLITIČKA PREVIRANJA, NACIONALNA BORBA I BUĐENJE NACIONALNE SVIJESTI U PERIODU BORBE ZA OSLOBOĐENJE (1919-1922).....	2
2. RAZVOJ NACIONALNE KNJIŽEVNOSTI.....	4
2.1. OSNOVNE KARAKTERISTIKE DJELA NACIONALNE KNJIŽEVNOSTI.....	5
3. NACIONALNA BORBA U TURSKE ROMANIMA.....	8
3.1. TIPIZIRANI LIKOVI U ROMANIMA O NACIONALNOJ BORBI.....	10
4. HALIDE EDİP ADIVAR.....	13
4.1. KNJIŽEVNI OPUS HALIDE EDİP ADIVAR.....	14
4.2. HALIDE EDİP I NJENA ULOGA U NACIONALNOJ BORBI.....	15
4.3. AUTOBIOGRAFSKI ELEMENTI U ROMANU VURUN KAHPEYE.....	18
5. ANALIZA SADRŽAJA ROMANA "VURUN KAHPEYE".....	19
6. NACIONALNA IDEJA U ROMANU "VURUN KAHPEYE".....	22
7. PRIKAZ NARODNIH SNAGA (KUVAY-I MİLLİYE) U ROMANU.....	31
8. OBRAZOVANA ŽENA U ROMANU "VURUN KAHPEYE" I NJENA ULOGA U NACIONALNOJ BORBI.....	33
ZAKLJUČAK.....	38
LITERATURA.....	40

UVOD

Razdoblje nacionalne borbe u Turskoj je sa različitih aspekata bilo predmet proučavanja, brojnih naučnih radova, a u velikoj mjeri i tema romana nastalih u ratnim ali i poslijeratnim godinama turske književnosti. Halide Edip Adıvar, turska književnica koja je neposredno bila uključena u tu borbu, u svom romanu "*Vurun Kahpeye*" pokušava da pokaže da rat nije dovoljan za apsolutnu i trajnu pobjedu u borbi za nezavisnost. Prema njenom mišljenju prava pobjeda će biti postignuta eliminacijom netrpeljivosti, eliminacijom korumpiranih članova vlasti kao i uređenjem disfunkcionalnog sistema obrazovanja u skladu sa zapadnim modelima. Vođena tim idejama autorica u svom romanu predstavlja nacionalnu borbu kao sveobuhvatni i dugoročni napor. U spomenutom romanu Halide Edip je kroz zajedničku borbu kapetana Tosuna i mlade učiteljice Aliye, oslikava borbu u svrhu nacionalne slobode.

Period od 1919 do 1928. godine je vrijeme razvoja turskog romana. U tom periodu, koji predstavlja period prelaska iz Carstva u Republiku, ne samo autori već i politički uticajni ljudi počinju intenzivnije ističu značaj i ulogu turskih romana koji su odražavali elemente nacionalne borbe i buđenja nacionalne svijesti kod stanovništva. Vidljivo je da se društvene i kulturne promjene koje je donijela preobrazba iz Carstva u Republiku između 1919. i 1928. godine, ujedno i tranzicijski period u procesu razvoja turskog romana, našle svoj odraz u književnom stvaralaštvu toga vremena..

Cilj ovog rada je da se sagleda o i kritički analizira na koji način je realizirana nacionalna ideja u okviru Rata za nezavisnost i elementi nacionalne borbe u romanu autorice koja je i sama bila bitana figura borbe i razvoja nacionalne svijesti kod Turaka u prvim decenijama dvadesetog stoljeća. Rad će predstaviti političke, socijalne i državne prilike u periodu tranzicije iz Carstva u Republiku, razvoja nacionalne književnosti i autore koji su stvarali u okviru nje, te dati kratak osvrt na životopis, stvaralaštvo i ulogu spisateljice u borbi protiv okupatora. Takođe, daće se i kratak sažetak romana koji predstavlja je korpus za pisanje rada te istraživanje samog nastanka i razvoja nacionalne svijesti kod junaka romana kao predstavnika turskog stanovništva tog vremena.

1. POLITIČKA PREVIRANJA, NACIONALNA BORBA I BUĐENJE NACIONALNE SVIJESTI U PERIODU BORBE ZA OSLOBOĐENJE (1919-1922)

Početak 20. stoljeća u Osmanskom carstvu obilježila su mnoga politička previranja koja su proistekla iz apsolutističke vladavine tadašnjeg sultana Abdul Hamida II (1876- 1909). On je nakon dolaska na vlast prekinuo reforme koje su započele prije njegovog dolaska na vlast i uspostavio apsolutističku vlast što je odmah izazvalo nezadovoljstvo, ne samo širokih narodnih masa, već i vojske i državnih funkcionera. To stanje je izazvalo revoluciju Mladoturaka¹ 1908. godine koji će 1909. godine doći na vlast. Ono što je obilježilo Abdul Hamidovu vladavinu bila je tiranija i špijuniranje, a on kao sultan u svojim rukama ima svu vlast. Takvo stanje u državi ali i sve veće nezadovoljstvo ugnjetavanog naroda dovelo je do postepenog slabljenja nekada jedne od najvećih sila na svijetu, slabljenje Osmanskog carstva.² Tokom vremena dolazi do sve većeg prodiranja evropskih sila u Carstvo što je kulminiralo u Prvom svjetskom ratu u kojem je Osmansko carstvo bilo u savjezništvu sa silama Antante³ i u kojem je ratovalo na mnogim bojnim poljima. Osmansko carstvo je izašlo kao gubitnik u ovom ratu. Ne samo da je izgubilo u ratu, nego je i prividno prestalo da postoji, iako je i dalje, ali samo formalno, bilo nezavisna država. Sile Antante koje su mu bili savjeznici su poslije nekog vremena ušle u Carstvo i dalje razmatrale njegovu sudbinu. U avgustu 1919. godine je potpisan Sevreski mir kojim je veliki dio teritorije Osmanskog carstva bilo podjeljeno između Francuske, Engleske, Italije i Grčke. U tom trenutku počinje sveopće nezadovoljstvo u narodu, ali i kod književnika koji su kao sastavni dio tadašnjeg osmanskog društva osjećali i doživljavali svu patnju, ugnjetavanja i tiraniju okupatora. Tako su oni autori koji su stvarali u tom periodu sve to nezadovoljstvo prenijeli u svoja književna djela.

Značajan proces koji se odvijao u ovom periodu jeste bilo buđenje nacionalne svijesti kod turskog stanovništva i početak Nacionalne borbe za oslobođenje od neprijateljske okupacije. Nacionalna borba (tur. *Milli Mücadele, Kurtuluş Savaşı*), je u istoriji poznata još kao Borba za oslobođenje i Rat za nezavisnost. 1919. godine se kod okupiranih Turaka budi svijest o

¹ Mladoturci(tur: Jön Türkler) članovi turske nacionalističke i reformističke organizacije, osnovane potkraj 19. stoljeća. Službeno su bili ujedinjeni u Odbor jedinstva i napretka (tur. *İttihat ve Terakki Cemiyeti*), čiji su prvaci vodili ustanak protiv apsolutističkog sultana Abdul Hamida II. Bili su vladajuća stranka u Osmanskom carstvu od 1908. sve do kraja Prvog svjetskog rata u decembru 1918.

² Rober Mantran, *Istorija Osmanskog carstva*, Clio, Beograd, 2002. str. 637. (u nastavku: *Istorija Osmanskog carstva*)

³Antanta je savez koji su u toku Prvog svjetskog rata stvorile Rusija, Francuska i Velika Britanija.

nacionalnosti i želja za oslobođenje svoje domovine. Iste te godine u Turskoj bivaju raspisani izbori na kojima dotadašnji vojni komandant Mustafa Kemal Atatürk, kome je turski Parlament dodijelio ime “ Otac Turaka”, osvaja dvotrećinsku većinu i sjedište svoje uprave seli u Ankaru (tadašnju Angoru). Njegova vlada je bila sastavljena, prije svega, od nacionalista koji su bili protiv sila Antante i njihovog ulaska na turske teritorije. Atatürk je svojom predanošću i aktivnošću u borbi protiv okupatora još više probudio nacionalnu svijest kod turskog stanovništva koje se okupilo oko novog vođe i krenulo u četvorogodišnju borbu za oslobođenje. Rat za nezavisnost je rat koji je vođen između turskih nacionalista na jednoj strani i država Antante na drugoj strani, odnosno Grčke na zapadnom frontu, Armenije na istočnom, Francuske na južnom a sa njima i Velike Britanije i Italije u području Carigrada i koji je trajao od 19. maja 1919. do 24. jula 1923. godine i koji je započeo zauzimanjem Izmira od strane okupatora.⁴ Pored vrlo predane vojske i Mustafe Kemala najveću ulogu u ovom ratu imalo je tursko stanovništvo kod kojeg se javio jak osjećaj za naciju, očuvanje svog naroda i domovine. Narod i vojska su u velikoj mjeri bili ujedinjeni u ovoj borbi, iako je bilo mnogo žrtava, na kraju su uspjeli da izvojevaju pobjedu. Kolika je bila njihova srčanost i predanost u toku ove borbe svjedoči i jedan dio čuvenog govora Mustafe Kemala u kojem kaže: *“Poštovana Gospodo, ne mogu da vam opišem junaštvo koje je pokazala naša pješadija i konjička divizija prilikom progona neprijatelja koji su po drugi put poraženi u ratu kod İnönüa i koji su se povukli ka svojim starim uporištima u pravcu Burse”*⁵ U toku rata formirale su se mnoge organizacije i politička tijela koji su imali veliki značaj u tome da se rat završi u korist Turaka. Jedna od njih je bila organizacija Kuva-yı Milliye, a druga je bila Velika narodna skupština (turski: Büyük Millet Meclisi).⁶ U jednom periodu rata kada je situacija već bila povoljna po Turke u Velikoj narodnoj skupštini su započeti pregovori. Nastavak i završetak tih pregovora odigrao se u Lozani. Tada dolazi do potpisivanja tzv. Ugovora u Lozani 24. jula 1923. godine i to između Turske i sila Antante. Ovim ugovorom su poništene odluke prijašnjeg sporazuma u Sevru, Turskoj su vraćene neke teritorije i uspostavljene granice nove

⁴ Bayram Sakallı, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi ‘Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997. str. 21. (u nastavku: *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi ‘Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri*)

⁵ “ *Muhterem Efendiler, İnönü muharebe meydanını, ikinci defa olarak mağluben terk ve Bursa istikametinde eski mevzilerine ricat eden düşmanın takibinde, piyade ve süvari fırkalarımızın gösterdikleri şayan-ı tezkar kahramanlıkları izah etmeyeceğim. Yalnız, umumi vaziyet-i askeriyeyi itmam için müsaade buyursanız Cenup Cephemize ait mintikada cereyan etmiş hareketi hulasa edeyim.* ” Geoffrey Lewis, *Trajik Başarı, Türk Dil Reformu*, Çeviribilim, İstanbul, 2016. str. 10

⁶ *Istorija Osmanskog carstva*, str. 755.

države. 29. oktobra 1923. godine Mustafa Kemal je uspostavio novu, demokratsku, unitarnu i sekularnu državu, republiku Tursku.⁷

Rat za nezavisnost se sigurno prema mišljenju historičara ne bi završio povoljno po Tursku da narod nije bio ujedinjen, da vojska, državni organi i državni velikodostojnici nisu propagirali ideju o naciji, kao jedinoj ideji koja ih može odvesti u svjetliju budućnost. Mnogi književnici koji su stasavali u tom periodu su uzeli učešće u samom ratu, te su u svojim romanima i kratkim pričama oslikali tu sliku razaranja, stradanja i bezuvjetne borbe turskog naroda za svoju domovinu.

2. RAZVOJ NACIONALNE KNJIŽEVNOSTI

Nacionalna ideja kod Turaka, onakva kakvu poznajemo danas, stara je tek jedno stoljeće.⁸ Turci su u vrijeme Osmanskog carstva dugo živjeli sa idejama panturkizma i panislamizma⁹, da bi tek pred kraj trajanja Osmanskog carstva, suočeni sa njegovim očiglednim gašenjem, počeli razmišljati u okviru nacionalne ideologije. Istovremeno sa buđenjem nacionalne svijesti kod naroda u smislu odbrane domovine od okupatora, pojavljuje se veliki broj intelektualaca, koji počinju da propagiraju nacionalnu ideju u različitim časopisima i književnim djelima. Najzaslužniji za uspostavljanje turskog nacionalnog identiteta bio je Ziya Gökalp koji se zajedno sa pripadnicima pokreta *Genç Kalemler* zastupao ideju turkizma (Türkçülük) u književnosti, što je obuhvatalo odbacivanje arapske i perzijske genitivne veze, arapskih i perzijskih oblika za gramatičku množinu te prestanak upotrebe svake riječi za koju postoji turska inačnica, tj. zalagali su se za jezički purizam.¹⁰

U turskoj književnosti 20. stoljeća ne postoji tačan podatak o tome kada je Nacionalna književnost, kao nova etapa u turskoj književnosti, počela da se razvija, niti to ko su bili njeni

⁷ *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi 'Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri*, str.25.

⁸Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, XL, Sarajevo, 2013. str. 371.(u nastavku: *Historija turske književnosti*)

⁹ *Panturkizam* je politički koncept koji ima za cilj ujedinjenje svih Turaka i naroda koji govore turskim jezikom kao i teritorija na kojima oni žive. Nastao je oko 1880. godine među turskim intelektualcima u tadašnjoj Ruskoj Imperiji, s ciljem kulturnog i političkog ujedinjenja svih Turaka s prostora tadašnjeg Osmanskog carstva, Rusije, Kine i Irana. *Panislamizam* je više ili manje sustavna težnja za ujedinjenjem svih koji priznaju islam, ali ovaj pojam se također odnosi i na muslimansko oslobađanje od bilo kakvih utjecaja koje provode evropske kršćanske nacije. Panislamizam je politički pokret koji nastaje u 19. stoljeću kao reakcija na imperijalizam evropskih kršćanskih velesila.

¹⁰ *Historija turske književnosti*, str. 372.

pokretači. Zbog toga postoje različite rasprave o samom periodu, ličnostima i djelima koje se svrstavaju u Nacionalnu književnost. Definicija pojma Nacionalne književnosti se takođe promijenila u procesu razvoja ovog fenomena. Kao ideja ona se često miješa sa ideologijom turkizma koja se pojavila istih godina. Uprkos svemu tome pokret za Nacionalnu književnost bio je u žarištu književnih aktivnosti, naročito u periodu između 1910 i 1923. godine. U djelima pisaca kao što su Ali Canip, Nüzhet Haşım i Köprülüzade Mehmed Fuad, koji podržavaju pokret Nacionalne književnosti, i književna povijest koja daje informacije na temelju njih, trend nacionalne književnosti je uglavnom paralelan sa fenomenom turkizma. Najveći utjecaj na razvoj ove književnosti imali su pisci koji su propagirali ideju Nacionalne književnosti u svojim člancima koje su pisali za različite časopise koji su tada izlazili, Ömer Seyfettin, Ali Canip, Ziya Gökalp su bili okupljeni oko časopisa “Yeni Lisan”, Halit Fahri, Mustafa Nihat oko časopisa “Genç Kalemler” i “ Milli Edebiyat”. Veliki doprinos u razvoju ove književnosti imali su, naravno, pisci koji su stasavali u vrijeme Rata za nezavisnot, pisci koji su bili živi svjedoci rađanja nacionalne svijesti kod Turaka i koji su kako za vrijeme rata, tako i nakon osnivanja Republike napisali romane u kojima su na najbolji način prikazali nacionalnu borbu, nacionalnu svijest i rađanje ideje turkizma, tako da su zbog toga njihovi romani najreprezentativniji primjeri Nacionalne književnosti.¹¹

2.1. OSNOVNE KARAKTERISTIKE DJELA NACIONALNE KNJIŽEVNOSTI

U vrijeme kada su ideje koje su dominirale u političkim i književnim tekstovima, kao što su europeizacija, osmanizam i islamizam, izgubile svoj utjecaj, pisci Nacionalne književnosti koji su pronašli svoj književni i politički identitet prihvatajući ideju turkizma. Nacionalna književnost počela se razvijati 1911. godine među piscima okupljenim oko časopisa Genç Kalemler i nastavila se razvijati kasnije, za vrijeme republikanskog perioda.

Umjetnici Nacionalne književnosti trudili su se da slijepo ne oponašaju zapadne autore. Najvažnija inovacija koju je donijela Nacionalna književnost bila je upotreba jezika koji je u velikoj mjeri blizak govornom jeziku, sve u cilju pojednostavljivanja jezika i približavanja djela širokim narodnim masama. Umjetnici su svoju vlastitu kulturu vidjeli kao izvor za pisanje svojih

¹¹ Canan Sevinç, *Atatürk Dönemi (1923-1938), Türk Romanında Milli Mücadele*, Ankara, 2009. str. 26.(u nastavku: *Atatürk Dönemi (1923-1938), Türk Romanında Milli Mücadele*)

djela te su svoju književnost obogaćivali nacionalnim elementima.¹² Nacionalna borba je takođe bila obuhvaćena različitim tekstovima iz tog perioda. Socijalna pitanja kao što su siromaštvo, porodični život, kriza morala bila su obrađivana u djelima tog perioda, te su autori društvene probleme tog vremena pretočili u svoja djela. Nastojali su da svoja djela pišu što realističnije, dali su važnost promatranju i opisu konkretnih situacija. Obrađivani su problemi ljudi iz svih slojeva društva. Književnost ovog perioda imala je društveni karakter, autori su nastojali da u svojim tekstovima utječu na aktuelne društvene probleme. Izbjegavajući oponašanje Zapada cilj autora je bio da se fokusira na nacionalna pitanja, da se ponude rješenja za probleme koji trenutno muče cijelu naciju, te da postave temelji nacionalne književnosti. Tursku istoriju i kulturu su prihvatili kao netaknuto blago koje treba kroz djela što bliže predstaviti čitaocima. Kako bi ostvarili te svoje ciljeve pisci su nastojali pojednostaviti svoj jezik, i ne koristiti suviše arapske i perzijske riječi. Kao stilsko obilježje stvaralaštva autora ovog perioda uočava se jednostavan i jasan turski jezik, sasvim različit od zamršenog, teškog stila i jezika divanske književnosti koja je predhodila periodu Nacionalne književnosti. Često se u djelima ovog perioda pojavljuje humorističan stil, šale i satira.¹³

Istoričari turske književnosti navode da pored jednostavnog i pročišćenog izraza, naracije autora ovog perioda posjeduju izrazitu umjetničku snagu i slikovitost. Navodi se da se u njihovim djelima često dolazi do idealiziranja prošlosti i junaštva. Autori tematiku crpe iz istorijskog, realnog i svakodnevnog života, ponekad su te priče obojene piščevim iskustvom, sjećanjima na legende i mitove, a ispričane su nevjerovatnom lahkoćom, jednostavnošću i realizmom. Često u svoje pripovijesti unose i dramatičnu dimenziju, koja budi čitateljevu napetost, snažan osjećaj straha i iščekivanja, da bi na kraju često priču završili prevratom, na najneočekivaniji način.

Najčešće teme koje su obrađivane u djelima iz ovog perioda su kompleksa struktura društva i korupcija, stvarne životne situacije, mnoge teme koje se tiču Rata za nezavisnost, odnos Istoka i Zapada, različite uglavnom nesretne ljubavne priče,... Međutim najčešća tema je opis života na području Anadolije u godinama Prvog svjetskog rata i Rata za nezavisnost.¹⁴ Ono što je interesantno jeste činjenica da u ovom periodu nastaju mnogi romani koji u središte stavljaju ženu, najčešće obrazovanu, mladu učiteljicu koja prolazi kroz razne probleme i prepreke dok pokušava da obavlja svoju službu, ženu koja budi nacionalnu svijest kod stanovništva, koja ima

¹² *Atatürk Dönemi (1923-1938), Türk Romanında Milli Mücadele*, str.9.

¹³ *Atatürk Dönemi (1923-1938), Türk Romanında Milli Mücadele*, str. 10

¹⁴ *Atatürk Dönemi (1923-1938), Türk Romanında Milli Mücadele*, str. 11.

značajnu ulogu u rješavanju mnogih državnih, društvenih i religijskih pitanja. Vjerski elementi nisu previše zastupljeni, ali ih ipak ima u mjeri u kojoj se i očekuje od autora tog perioda, koji je označen kao period vjerskih i političkih previranja, jer je to za turske autore prirodno stanje cijelog stanovništva. U velikoj mjeri nastaju istorijski, socijalni, psihološki i ratni romani i pripovijetke koji predstavljaju osnovicu za dalji razvoj turske književnosti i njeno stasavanje u književnost koju danas poznajemo.¹⁵

Poznati turski književnik i historičar književnosti Önder Göçgün je u svom radu “ *Türk Edebiyatı Araştırmaları I-II*” (1991) sa kulturne razine, junake romana Nacionalne književnosti grupirao u tri skupine prema mentalitetu:

1. europeizirani, izopačeni tipovi.
2. konzervativci i fanatici.
3. patriote, revolucionari i reformisti.

S aspekta njihovog pogleda na svijet autor govori o tipiziranim likovima kao što su pozitivisti, kosmopoliti, boljševici, fatalisti i filozofi.¹⁶ Prema spomenutom autoru u svim romanima ovog perioda se pojavljuje bar jedan lik tekvog profila. Svaki od tih junaka je nosilac neke socijalne ili psihološke situacije, pokazuje kako politička i društvena previranja utiču na tip ljudi poput njega, i zapravo predstavlja ljude koje postoje u svim slojevima društva. U romanu koji je predmet ovog rada pojavljuju se predstavnici svih ovih grupa, čak šta više takvi su likovi nosioci radnje i glavni učesnici borbe za oslobođenje.

Najznačajniji predstavnici Nacionalne turske književnosti su: Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Jakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Sabahattin Ali, Yaşar Kemal,... Navedeni autori su u svojim djelima dali veliki doprinos očuvanju sjećanja na nacionalnu borbu i razvoju nacionalne svijesti kod naroda i oni predstavljaju prve autore koji su obrađivali nacionalne teme u svojim romanima i pripovijetkama. Ono što je zajednička karakteristika većine romana Nacionalne književnosti jeste opis perioda Nacionalne borbe, junaka koji su bili nosioci ove borbe kao i svega onoga što se dešavalo prije i poslije Rata za nezavisnost.

¹⁵Atatürk Dönemi (1923-1938), *Türk Romanında Milli Mücadele*, str. 15.

¹⁶Historija turske književnosti, str. 398.

3. NACIONALNA BORBA U TURSKIM ROMANIMA

Tanzimatski ferman koji je objavljen 3. decembra 1839. godine, predstavlja početak reformi koje su uvjetovale razvoj nove turske književnosti, te i on nije samo politička nego i kulturna prekretnica.¹⁷ Proces koji je započeo brojnim inovacijama i nazvan Tanzimatska književnost predstavlja polazište za novu tursku književnost. Nova turska književnost, čiji razvoj prema istoričarima književnosti traje od 1860. do danas, odraz je istorijsko-političko društvenih procesa. Roman je novi književni žanr koji je ušao u tursku književnost zajedno sa tanzimatom. Potom je uslijedio Rat za nezavisnost kao još jedna od prekretnica u turskoj istoriji te fenomen koji je označio stvaranje nove turske države koji je učvrstio njene međunarodne veze. Ovim pitanjem su se bavili mnogi turski pisci nakon proglašenja Republike. Posebno su važni romani napisani između 1923. i 1938. godine, što je period značajan kako u književnom tako i u političkom pogledu. Nakon završenog rata nastale su mnoge promjene, započet je novi život, predvodnik turskog naroda, Mustafa Kemal, je bio živ i u velikoj mjeri svojom politikom je uredio sve aspekte života, a istovremeno su pisani romani koji su u velikoj mjeri za glavnu ideju imali nacionalnu borbu i žrtvovanje turskog naroda za svoju domovinu.

Ono što mi je privuklo pažnju prilikom istraživanja ove teme, jeste činjenica da je broj romana koji je nastao u periodu od 1922 do 1976. koji obrađuju temu borbe za nezavisnost veoma mali, svega 54 romana.¹⁸ Međutim, vremenom sa pojavom velikog broja književnika koji su imali lična iskustva u Nacionalnoj borbi taj broj se znatno povećao.

Romani najčešće započinju u Istanbulu, a onda se radnja uglavnom seli u neka ruralna područja u Anadoliji. Autori prikazuju rat iz dvije perspektive: smatraju da je narod Anadolije imao najznačajniju ulogu u ratu, tako da je jedna perspektiva to da je taj narod svojevoljno učestvovao u ratu i žrtvovao se za svoju domovinu, a druga perspektiva jeste da su ih vjerske vođe i značajni uglednici sa tih područja nasilnim putem natjerali da učestvuju u ratu u kom nisu htjeli da učestvuju. Od 1922. godine pa do danas napisan je veliki broj romana o nacionalnoj borbi. Romani o nacionalnoj borbi se uglavnom dijele u tri grupe:¹⁹

1. Romani napisani u periodu 1920-1950. godine.

¹⁷ İsmail Şekeroğlu, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, sakupljena i objavljena predavanja, Istanbul, 2012. str. 4.

¹⁸ Hüseyin Çil, *Roman Sosyolojisi Açısından Milli Mücadele Romanında Kurtuluş Söylemin Farklı Yansımaları*, Konya, 2013. str.12.(u nastavku: *Roman Sosyolojisi Açısından Milli Mücadele Romanında Kurtuluş Söylemin Farklı Yansımaları*)

¹⁹ *Roman Sosyolojisi Açısından Milli Mücadele Romanında Kurtuluş Söylemin Farklı Yansımaları*, str. 14.

2. Romani napisani u periodu 1950-1980. godine.

3. Romani napisani poslije 1980. godine.

Ono što je zajedničko za sve ove romane jeste da im je Nacionalna borba podloga za razvoj zapleta,, zbivanja i sukoba u romanu, zatim je ta ista Nacionalna borba uglavnom prikazana iz perspektive novoosnovane Republike i čest slučaj jeste da su predstavnici vjerskog života na nekom području glavni pokretači nacionalne ideje i revolucije.²⁰ Kada pogledamo karakteristike romana nastalih do 1980-tih godina možemo vidjeti da se romanopisac postavlja kao sveznajući narator koji da li zbog svog iskustva, ili zbog velikog znanja o tom periodu i događajima iz njega, pobliže upućuje čitaoca u tematiku razvoja nacionalne svijesti kod turskog naroda, početka i odigravanja Nacionalne borbe i na kraju razvoja nacionalne ideje kod književnika. Najveći razlog zbog kog je Nacionalna borba ušla u turske romane je njena istorijska važnost.

U skoro svakom periodu pisani su romani na tu temu, a autori su borbu prikazivali kroz različite perspektive, od one borca na ratnom frontu koji je pogledao smrt u oči, porodice koja svoje najmilije čeka da se vrate iz rata, ili pak, iz perspektive obrazovanih ljudi koji se u nepoznatoj sredini bore da kod ljudi probude nacionalnu svijest i želju za borbom kao što je slučaj u romanu *Vurun Kahpeye* koji je osnovni korpus ovog rada. Međutim, prema mišljenju mnogih autora najznačajniji romani su upravo oni koji su nastali na samom početku ovog perioda, tačnije 20-tih godina. Najznačajniji autori koji su u svojim romanima pisali o Nacionalnoj borbi su Halide Edip Adıvar: *Ateşten Gömlek*- ovo je prvi roman čija je tema bila Rat za nezavisnost (1922), *Vurun Kahpeye* (1923,), *Zeyno'nun Oğlu* (1928). Također treba spomenuti romane Yakupa Kadrija Karaosmanoğlua-*Sodom ve Gomore* (1928), *Yaban* (1932), *Ankara* (1934); Reşata Nuriya Güntekina- *Yeşil Gece* (1928), *Eski Hastalık* (1938); Peyami Safe- *Bir Akşamdı* (1924), *Sözde Kızlar* (1923), *Biz İnsanlar* (1937, tefrika);Ercümenta Ekrema Talua-*Kan ve İman* (1925) i Mehmeta Raufa: *Halâs* (1929)...

Neki od pionira Nacionalne književnosti kao što su Halide Edip Adıvar, Yakupa Kadri Karaosmanoğlu i Reşat Nuri Güntekin su napisali djela u kojima su na najrealističniji način prikazane najznačajnije karakteristike i odlike Atatürkovog perioda. Oni su autori klasika turske književnosti, te je njihovo prozno stvaralaštvo dostiglo vrhunac prilikom obrade nacionalne ideje. Cilj ovih autora jeste da vjeru,koja je bila glavna tema djela prije ratnih previranja i razvoja Nacionalne književnosti, stave u drugi plan ili čak da vjerske teme uopšte i ne obrađuju, već da u

²⁰ *Atatürk Dönemi (1923-1938), Türk Romanında Milli Mücadele*, str. 16.

prvi plan stave naciju, Rat za oslobođenje, osnivanje Republike i razvoj modernog turskog društva.²¹

3.1. TIPIZIRANI LIKOVI U ROMANIMA O NACIONALNOJ BORBI

U romanima ovog perioda likovi su tipizirani i nosioci su različitih vrlina, psiholoških profila, pogleda na svijet. Za razliku od većine romana ovi likovi nisu fiktivni, niti plod piščeve mašte, već su često inspirirani stvarnim ličnostima koji su bili glavni nosioci Nacionalne borbe. Tu situaciju mogu da objasne riječi našeg poznatog nobelovca Ive Andrića koji kaže: “ Ličnosti su postojale, ali sam im ja promijenio imena i dao drugu dušu.” Pisac vrlo često polazi od neke stvarne ličnosti iz života koja mu služi kao uzor za formiranja karaktera u romanu. Likovi u ovim romanima se razlikuju po svojoj djelatnoj aktivnosti i mjestu koje zauzimaju u romanu. U romanima koji govore o Nacionalnoj borbi se pojavljuju tipizirani likovi koji u svakom romanu imaju vrlo sličnu ulogu i značaj. U romanima iz perioda Nacionalne književnostiturski književni historičar Önder Göçgün razlikuje najčešće prisutne tipizirane likove:²²

1. Korumpirani predstavnici vlasti (*işbirlikçiler*)- Ova grupa likova se pojavljuje gotovo u svim romanima ovog perioda. To su ili strani službenici koji obavljaju službu stranih konzula i predstavnika stranih vlasti u Turskoj, ili Turci koji zbog lične koristi saraduju sa stranim vlastima i okupatorima. Oni su najčešće osobe koje se nalaze na visokim funkcijama u malim mjestima u kojima se odvija radnja romana i koje imaju uvid u tajne i planove koji se kuju protiv neprijatelja te im ih kao njihovi saradnici svakodnevno prenose. U romanu “*Vurun Kahpeye*” ovakvi likovi su pripadnici bogatog sloja stanovništva, Hacı Fetah Efendi i Uzun Hüseyin Efendi.

2. Pripadnici vojno-civilne službe iz srednje klase (*orta sınıftan asker-sivil aydınlar*)- To su likovi koji su pristalice jednog od političko- vojnog pokreta koji je u većini slučajeva nosilac radnje romana. Oni su pripadnici srednjeg društvenog sloja, politički neaktivni ali poznati kao pristalice neke od političkih ideologija. U romanu koji je glavni korpus ovog rada takav lik je Ömer Efendi. Dok se govori o tome koji je bio kriterij za to ko će ugostiti članove grupe za oslobođenje spisateljica jasno ovaj lik smješta u ovu grupu :, *Gospodin Tosun je bio gost u kući*

²¹ *Atatürk Dönemi (1923-1938), Türk Romanında Milli Mücadele*, str. 17.

²² Mehmed H. Doğan, *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*, str. 24.(u nastavku: *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*)

gospodina Ömera. Tu odluku je prepustio uglednicima zato što je on pomalo bio poznat kao pristalica Nacionalista, ali i zato što je njegova kuća bila pogodna za to."²³

3. Anadolski uglednici (*Anadolu eşrafi*) - Ovo su age i drugi uglednici u selima, bogataši, trgovci, muftije i svi oni iz bogatog sloja u gradovima koje mi jednim zajedničkim imenom nazivamo uglednici. Oni koji su u odnosu na regiju i vrijeme u kojem su živjeli bili ispred drugih u smilu ideja i pogleda na svijet. To su likovi koji su bili vezani za vlast u Istanbulu i koji su se protiv neprijatelja borili isključivo da bi sačuvali svoju imovinu i bogatstvo. U romanu "*Vurun Kahpeye*" predstavnici ovih uglednika saradnika jesu Hacı Fetah Efendi i Uzun Hüseyin Efendi ali i direktor škole u kojoj radi glavna junakinja romana, kojem spisateljica pripisuje karakteristike ove grupe likova dok opisuje njegovu reakciju nakon upada Grka u njihovu varošicu: "*Skoro svi su bili saglasni u tome da su protiv Grka, ali bilo je i onih koji su bili protiv Nacionalista. Naročito oni koji su bili vezani za vlast Ferit Paşe u Istanbulu, kao što je to bio gospodin direktor, imali su neke lične strahove. Gospodin direktor se plaşio da će Nacionalisti uzeti njihov novac i podijeliti narodu.*"²⁴

4. Vjerski službenici (*din adamları*)- Ovu grupu čine religiozni ljudi koji su jedna od sila koja je vratila vjeru i ubijedila siromašne seljake da se na različitim frontovima bore protiv stranih neprijatelja. Među njima ima onih koji su dali veliki doprinos Ratu za nezavisnost.

5. Pripadnici naoružane grupe (*çeteler*) - U gotovo svakom romanu koji govori o nacionalnoj borbi spominje se naoružana grupa koja je organizovana sa ciljem oslobođenja naroda od okupatora. To su zapravo grupe koji su najprije bile sastavljene od lokalnih mladića a vremenom su se njima pridruživali civili, banditi, odmjetic i iz vojske, pritvarani kršitelji zakona, bivši optuženici, pljačkaši,.. Kod Halide Edip najpoznatija četa je Tosunova četa iz romana "*Vurun Kahpeye*": "*Onog dana kada su Grci ušli u Izmir Tosun je sa svojom četom, koja je bila sastavljena od njegovim sugrađana, otişao u planinu. Njegova četa je bila toliko vjerski*

²³ "*Tosun Bey'in kendisi, Ömer Efendi'nin evine misafir edildi. Ömer Efendi'nin biraz Kuvayı Milliyeci tanınması, biraz da evinin buna müsait olması, bu karar verdi.*" *Vurun Kahpeye*, str. 47.

²⁴ "*Hemen herkes Yunanlıların istememekte müttefik olmakla beraber, bir kısım aynı derecede kuvvetle Kuvayı Milliyeye aleyhtardı. Hele Maarif Müdürü gibi İstanbul Ferit Paşa hükümetine bağlı olanlar, bir de şahsi korkularla titriyordu. Eşraf, Kuvayı Milliyenin mallarını alıp dağıtacak bir şey diye telakki ettikleri için endişedeydiler.*" *Vurun Kahpeye*, str. 41.

osvještena, krvnička i puna gnjijeva da se grčka vojska najviše plašila nje, a po turskim selima su kružile priče o njihovim zločinima.”²⁵

6. Seljani(*köylüler*) - Iako su seljani iz različitih pokrajina Anadolije imali presudnu ulogu u borbi za oslobođenje, oni su iz te skoro desetogodišnje borbe izašli umorni, beznadežni i nesigurni. U romanima koji pripadaju Nacionalnoj književnosti seljani su predstavljani kao stvarni nosioci tereta Rata za oslobođenje. Oni su nerijetko klasa koja podnosi najviše ugnjetavanja od strane uglednika i nosioca vlasi i klasa kojom je predstavljeno stanovništvo malih pokrajina u Anadoliji iz tog vremena baš onako kakvo jeste. Njihov govor je predstavljen kroz dijalekat koji je zastupljen u području u kom je smještena radnja. Jedan od takvih predstavnika jeste Ömer Efendi: “*Kako je to moguće, pa ona je djevojka? Pored je kuća Kantarcı Hüseyina.. Da se ja dogovorim sa mojima, možda je mi uzmemo u našu kuću.*”²⁶

Ova podjela tipiziranih likova u turskim romanima iz Nacionalne književnosti je za ovaj rad vrlo značajna jer se i u romanu “*Vurun Kahpeye*” pojavljuju svi navedeni tipovi. Oni su nosioci svih ustaljenih psiholoških stanja, karakteristika, načina ponašanja i svega onoga što je zajedničko za sve likove koji se u jednom ustaljenom kalupu pojavljuju u gotovo svim romanima o Nacionalnoj borbi.²⁷ Koristeći se navedenom klasifikacijom u nastavku rada ću pokazati prisustvo tipiziranih likova i u romanu “*Vurun Kahpeye*” gdje su oni često, nosioci nacionalne ideje ali i pokretači radnje romana.

²⁵ “Yunanlıların İzmir’e girdiği gün, hemen şehirlerinden bir çete ile dağa çıkmıştı. Kat’l bir imanı, o kadar müthiş bir kin ve isyanı vardı ki, Yunan ordusu en çok onun çetesinden ürkmüş, binaenaleyh Türk köyleri arasında da en çok onun çetesine ait mezalim hikayeleri intişar etmişti.” *Vurun Kahpeye*, str. 48.

²⁶ “Eksük etek, nasıl oluu? Yanunda Gantarclar Hüseyin’in evi de..Ben bizim evde bir danışam, belki bizim eve alınız.” *Vurun Kahpeye*, str. 26.

²⁷ *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*, str. 30.

4. HALIDE EDİP ADIVAR

Krajem 19. stoljeća u turskoj književnosti počinju da se pojavljuju i prve romansirerke koje su dale veliki doprinos razvoju Nacionalne književnosti. Među prvim i najznačajnijim spisateljicama posebno mjesto zauzima Halide Edip Adıvar, prva evropski orijentirana i školovana književnica. Rodila se 11. juna 1884. godine u Istanbulu. Iako je bila učenica Američkog ženskog koledža na Üsküdaru, zahvaljujući tome što je njen otac bio sekretar na dvoru sultana Abdul Hamida imala je kod kuće privatnu nastavu kod najpoznatijih učenjaka tog vremena. Stekla je široko i temeljito obrazovanje iz evropske i osmanske književnosti, religije, filozofije, engleskog, francuskog i arapskog jezika.

Halide Edip u književni život ulazi vrlo mlada i to člancima koje je objavljivala u novinama, a u kojima je izražavala svoje nezadovoljstvo političkim životom i vjerskim okruženjem. Nakon što se njeno ime našlo na "crnoj listi" zbog tih članaka i govora protiv tadašnje vlade dvije godine je bila u bjekstvu. 1925. godine se vraća u Istanbul, napreduje u poslovnom životu, tako što je bila nastavnica pedagogije i historije u Ženskoj učiteljskoj školi i Ženskoj srednjoj školi te kao upraviteljica ženskih škola u okviru vjerske zajednice. 1917. godine se udala za poznatog turskog doktora, političara i historičara, Adnana Adıvara. Pored svoje književnosti u javnom životu se istakla svojim aktivnim učešćem u političkom životu Turske, koji je bio poprilično intenzivan i neizvjestan u tom periodu. Za vrijeme okupacije Istanbula i Anadolije boravila je u Ankari, gdje je na neki način bila jedan od najznačajnijih saradnika Mustafe Kemala. Halide Edip se smatra jednom od spisateljica koje su bile ispred svog vremena, te koja je u svojim djelima prikazala sliku vremena u kojem je živjela. Bila je pristalica panturkizma i panturizma, popularnih razmišljanja i političkih kretanja u tom periodu. Osim toga bila je feministkinja, nacionalista i lider borbe za prava žena²⁸. Zajedno sa čuvenim turski novinarom Yunus Nadirom osnovala je novinsku agenciju *Anadoli*. Žarki patriota, Halide Edip, napisala je 1912. godine članak pod nazivom "Yeni Turan" ("Novi Turan") o nacionalističkom panturskom pokretu. Ona je takođe odigrala važnu ulogu u klubu *Türk Ocağı* (*Tursko ognjište*) koji je počeo sa radom 1912. godine sa ciljem da podigne turske obrazovne standarde i podstakne društveni i ekonomski razvoj. Ovaj

²⁸Historija turske književnosti, str. 384.

klub je organizovao javna predavanja na kojima su učestvovali muškarci i žene a glavni predavač na njima bila je upravo Halide Edip.²⁹

Nakon Atatürkove smrti 1939. godine vraća se u Istanbul, gdje je postavljena za profesora engleskog jezika i književnosti na Univerzitetu u Istanbulu. U tom periodu između 1950. i 1954. godine bila je predstavnik nezavisne liste Demokratske partije u Izmiru. Umrula je u Istanbulu 9. januara 1964. godine i sahranjena je na groblju Merkezefendi.

4.1. KNJIŽEVNI OPUS HALIDE EDİP ADIVAR

Halide Edip plijenila je pažnju u svojoj sredini, kako po svom načinu života, tako i po političkim stavovima. Vrlo rano je počela da se bavi književnim radom, u početku sa pripovijetkama, memoarima i dramama a kasnije romanom. U svojim romanima je na upečatljiv i uvjerljiv, često iz vlastitog iskustva predstavila Nacionalnu borbu, ulogu seoskog stanovništva u toj borbi, stanje u državi u tom periodu sa političkom, socijalnog i vjerskog aspekta, a naročito je u većini svojih romana predstavljala ulogu žene u društvu.³⁰ Većina žena koje su u centru zbivanja u njenim romanima su obrazovane, idealizovane, moćne i kulturne žene sa zapadnjačkim načinom razmišljanja i pogledom na svijet. Ona je učinila prvi iskorak u turskoj književnosti stavljajući naglasak na osobine, razmišljanje i način života žene koja je glavni lik. Tokom Rata za nezavisnost, piše romane koji su naglašavali nacionalne osjećaje i ideje, u kojima odustaje od opisivanja ljubavi i strasti ali sa istim žarom počinje da slika tragične trenutke u kojima se rađala nova Turska, među kojima se posebno ističu romani “*Yeni Turan*”, “*Ateşten Gömlek*”, i “*Vurun Kahpeye*”³¹. To su uglavnom romani sa političkom tendencijom u kojima spisateljica nije odustala od svojih političkih ideja, naročito od ideje turanizma. Za nju turanizam nije bio utopija, još manje reakcionaran pokret, već ideja vodilja socijalnog i državnog napretka.³² U autobiografskom romanu “*Ateşten Gömlek*” opisala je vlastita iskustva u Ratu za nezavisnot. Napisala je i par romana u kojima je na sebi svojstven način prikazala odnos tradicionalnog Istoka i modernizovanog Zapada. Njen najpoznatiji roman takvog sadržaja jeste “*Sinekli*

²⁹ Damla Erlevent, *Halide Edip Adıvar'ın son dönemi romanlarında İstanbul'da gündelik hayat ve muzik*, Türk Edebiyat Bölümü Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2005. str. 12.

³⁰ *Historija turske književnosti*, str. 385.

³¹ Bos. *Novi Turan, Ognjena košulja, i Ubijte rospiju*.

³² Nergiz Uludağ, *Milli Mücadele Döneminde Rıza Mühendisliği Halide Edip Adıvar*, Ankara, 2017. str. 66. (u nastavku: *Milli Mücadele Döneminde Rıza Mühendisliği Halide Edip Adıvar*).

*bakkal*³³, roman koji je napisala u poznim godinama stoga on odražava zrelost i iskustvo ove spisateljice. U tim romanima opisuje odnos ljudi iz susjedstva i intelektualaca koji su bili poznati kao ljudi koji žive oko sultanske palate, te period vladavine Atatürka u kojem je Turska težila da se u svim sferama života približi Zapadu, ali i prodiranje zapadnih elemenata u svakodnevni život u Turskoj. Međutim, njen najznačajniji doprinos nacionalnoj književnosti jeste emancipacija žene u književnosti i postavljanje žene u centar zbivanja.³⁴ U ostvarenjima Halide Edip se uočavaju dva tipa žena: sa jedne strane je to junakinja koja je oličenje turske narodne žene, čvrsto vezane za svoj kraj, tadašnji moral i vjeru koju prihvaća više iz odanosti nego iz gorljivosti, a sa druge strane je obrazovana, emancipovana žena koja se samostalno bori za svoje mjesto u društvu, žena okrenuta zapadnim vrijednostima i žena koja je sama pokretačica revolucija i pobuna a sve u cilju poboljšanja uslova života ili položaja žena u kraju u kojem boravi. Problem turkizma u gotovo svim njenim romanima oblikuje potragu za osobnošću i stalno vodi sukobu Istoka i Zapada.³⁵ U njenim radovima ta suprotstavljenost postoji ili kao problem, ili kao aluzija. Halide Edip je u prvi plan romana koje je pisala u periodu Republike stavljala viđenja i razumijevanja stanovništva Turske koje ke proživljavalo sve strahote rata.

4.2. HALIDE EDİP I NJENA ULOGA U NACIONALNOJ BORBI

Kao talentovana spisateljica zapadnjačkog obrazovanja koja je imala i pretenzije da se bavi politikom, Halide Edip je tokom Nacionalne borbe stala na stranu Mustafe Kemala Atatürka, vođe turskog naroda, pa samim tim i na stranu stanovništva Turske koje je trpilo veliko ugnjetavanje, nasilje i neprijateljsku okupaciju. Sa naprednim razmišljanjem u odnosu na period i sredinu u kojoj je živjela, težila je, baš kao i većina obrazovanih ljudi u to vrijeme, približavanju Zapadu u svim sferama života ali istovremeno i očuvanju nacionalizma i ljubavi prema svojoj domovini.³⁶ U vrijeme Rata za nezavisnost Halide Edip je najprije preko tiska i propagande saradivala sa Vrhovnom komandom. Osim toga, pomagala je na zapadnom frontu kao

³³ Bos. *Rabija*.

³⁴ *Milli Mücadele Döneminde Rıza Mühendisliği Halide Edip Adivar*, str. 69.

³⁵ *Historija turske književnosti*, str. 385.

³⁶ Murat Kaçiroğlu, *Mili Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Siyaset- güç ve iktidar sorunu*. str. 2.

medicinska sestra i tom prilikom je vidjela sve strahote rata, i sama bila u životnoj opasnosti ali uprkos svemu nije odustajala od borbe za slobodu svog naroda i domovine. Kasnije je bila prevoditeljica, savjetnica za novinarstvo, a onda i sekretarica Mustafi Kemalu. Međutim, uprkos njenom velikom doprinosu u Nacionalnoj borbi, zbog kojeg je na kraju rata dobila čin kaplara, po proglašenju Republike Atatürkova Napredna stranka nije ju prihvatila te je ona zbog toga prešla u opoziciju i napustila Tursku. Više od 15 godina, od 1923. do 1939. godine, živjela je u inozemstvu (Francuska, Engleska, Amerika,...).³⁷

Prije odlaska u inozemstvo Halide Edip je bila poprilično aktivna u svojoj domovini. Poznato je da je nakon okupacije Izmiru od strane grčke vojske, 16. maja 1916. godine, Halide Edip održala vatreni govor na trgu Sultanahmed u Istanbulu kao i govor na masovnom skupu na Fatihu. Ovi govori su predstavljali prekretnicu u privatnom i profesionalnom životu, jer je sa njima dobila reputaciju nacionalnog heroja i zagovornika nacionalnog oslobođenja i pravde. Njena čuvena izjava sa ovog skupa *“Nacija je naš prijatelj, a vlada nam je neprijatelj”*, jedna je od najboljih indicija da Halide Edip nije bila samo politički zagovornik, već i zaštitnik prava i pravde, naoružana humanističkim nazorima. Skupu na Fatihu ova spisateljica se obratila sljedećim riječima: *“ Muslimani! Turci! Turci i muslimani sada doživljavaju svoje najmračnije dane. Noć, tamna je noć. Ali bijelog jutra nema bez tamne noći. Sutra ćemo stvoriti blještavo jutro, koje će uništiti ovu užasnu noć. Žene! Sada nemamo alate kao što su topovi, i oružje, ali mi veće i snažnije oružje imamo; pravdu i Boga! Oružje i topovi se mogu izgubiti, ali pravda i Allah su vječni. Mi sa našim ljudima tražimo najjači, najinteligentniji kutak naših srca uz pomoć kojih ćemo se izboriti u ovoj tamnoj noći. A taj kutak ste vi, naša nacija i domovina!”* Kada su saveznici 1920. godine zauzeli Istanbul, ona odlazi u Anadoliju kod svoje rodbine i tamo postaje jedan od ključnih ženskih heroja Nacionalne borbe. Tokom ratnih godina bila je prisutna na gotovo svim frontovima zajedno sa Mustafa Kemalom te je istovremeno zapisivala svoja iskustva. Ona je u Ratu za nezavisnost imala je višestruku ulogu, odnosno ne samo da je bila aktivna na vojnom frontu, služila kao medicinska sestra vojnim jedinicama, već se nalazila i u prvim vojnim redovima među ženama koje su bile spremne da se late oružja i zapucaju na okupatora. Svojim govorima je dizala moral kod naroda, budila u njima hrabrost, odvažnost i osjećaj za nacionalnu pripadnost. Takođe, od velike važnosti je i njena saradnja sa javnošću. Bila je sekretarica Mustafe Kemala i jedna od njegovih najbližih saveznika, te i izvještač za javnost.

³⁷ *Historija turske književnosti*, str. 383.

Kroz svoje članke u raznim novinama je predstavljala situaciju na frontovima i način napredovanja osmanske vojske. Njeni romani, memoari i kratke priče iz ovog perioda su značajna svjedočanstva u borbe Turaka protiv Grka, a kasnije su imale i velikog utjecaja na njenu međunarodnu priznatost.

Halide Edip Adivar se na sve načine trudila da seljacima, radnicima, državnim službenicima i intelektualcima donese nezavisnot. Odlučna da preuzme aktivnu ulogu u Nacionalnoj borbi postaje član organizacije *Karakol cemiyeti*³⁸ koja je osnovana sa ciljem da pripremi narod za Nacionalnu borbu. Imala je značajnu ulogu u ovoj organizaciji. Zahvaljujući ovoj spisateljici, njenoj političkoj aktivnosti i književnim radovima, svijest o Nacionalnoj borbi i danas postoji. Kroz njene tekstove žive svi detalji borbe protiv okupatora kao i buđenje nacionalne svijesti među turskim stanovništvom.

Osim što je u periodu Rata za nezavisnost i stvaranja Republike, Halide Edip je imala značajnu ulogu i u periodu nakon 1923 godine, tj. nakon stvaranja Republike. U tom periodu njen suprug Adnan Adivar postaje generalni sekretar Progresivne republikanske stranke, međutim stranka je prestala sa radom 5. jula 1925. zbog toga što za svoj rad nije dobila podršku gotovo nijednog državnog zvaničnika, i zbog toga što je Halide izgubila podršku Mustafe Kemala supružnici Adivar bivaju primorani da se odsele u Ameriku. Nakon 15 godina provedenih u inozemstvu, nakon Atatürkove smrti se vraćaju u Tursku. Halide postaje profesor engleskog jezika i književnosti na istanbulskom univerzitetu, i nastavlja da piše romane u kojima predstavlja period rata, ukidanje carstva i halifata, osnivanje Republike, te političku i socijalnu situaciji u Turskoj kako prije proglašenja Republike tako i nakon njenog proglašenja. Ova spisateljica je jedna od najznačajnijih oličenja Nacionalne borbe što se tiče književnika, jer osim toga što je aktivno učestvovala u borbi ona je i kroz svoje spisateljske radove na najbolji način prikazala Nacionalnu borbu, buđenje nacionalne svijesti, borbu između istočnih i zapadnih vrijednosti u Turskoj, približavanje Turske Zapadu, a naročito je značajna zbog prikazivanja položaja žene u tim teškim vremenima.

³⁸ Karakolska organizacija je osmanska obavjeeštajna organizacija u toku primirja. Osnovana je u vrijeme okupacije Istanbula 5. februara 1919. poslije Prvog svjetskog rata, a predvodili su je Kara Kemal i Kara Vasif sa ciljem sakupljanja oružja i vojske za pomoć u Nacionalnoj borbi.

4.3. AUTOBIOGRAFSKI ELEMENTI U ROMANU “VURUN KAHPEYE”

Aliye, junakinja romana “*Vurun Kahpeye*”, svojim karakterom, iskustvima i idealima uveliko podsjeća na samu autoricu, posebno u vrijeme kada je Halide Edip boravila u seoskoj sredini. Čak se dob junakinje poklapa sa godinama koje je spisateljica tada imala. Dvadesetdvođodišnja spisateljica počinje objavljivati svoj roman u nastavcima u časopisu “*Akşam*” u periodu kad je bila na početku svoje karijere, baš kao i Aliye na samom početku romana.³⁹ I po pitanju profesija postoji sličnost, naime, obje su bile učiteljice iz Istanbula koje su rano izgubile rođitelje. Dok je Halide Edip svojim javnim govorima pokušavala da probudi nacionalnu svijest kod naroda i da da doprinos u Nacionalnoj borbi, Aliye je svoj doprinos davala tako što je svoje učenike učila nacionalnoj himni, vodila ih na javne skupove i od njih nastojala stvoriti male patriote koji će u budućnosti imati veliku ulogu u nastanku države. Sličnosti između njih dvije se, svakako, vide i u tome što su obje podržavale Nacionalnu borbu. Kao što je i Halide Edip ugrožavala svoj život i živote članova svoje porodice time što je nesebično učestvovala u oslobodilačkom ratu, tako je i Aliye dala svoj život za oslobođenje svoje domovine i turskog naroda. Nije moguće reći u kolikoj mjeri je ovo djelo utjecalo na autoricin dalji život i rad ali zasigurno je tačno da je kroz ovaj roman Halide Edip predstavila jedan dio svog života, učešća u ratu i neke događaje i situacije kojima je prisustvovala i koji su se njoj lično desili.⁴⁰ Prema mišljenju književnog kritičara Özçelika postoje izvjesne sličnosti i između Adnana Adıvara, spisateljicinog supruga, i komandanta Tosuna koji je Aliyina prva i posljednja ljubav. Doktor Adıvar, je imao značajnu ulogu u Nacionalnoj borbi, kako na frontu tako i na političkom polju, a i Tosun je bio centralna figura u pobjedi nad okupatorima. Kao jedna od značajnih zajedničkih karakteristika između spisateljice i učiteljice Aliye jeste to što su obje, uprkos velikom zalaganju u Nacionalnoj borbi, bile izopštene iz društva, i protjerane na marginu zbog toga što nisu htjele da ljubav prema domovini stave u drugi plan, ispred vlastite koristi. Halide Edip je zbog toga morala da napusti domovinu i dugo vremena provede u inostranstvu, a Aliye je proglašena za izdajnika domovine i nečasnu djevojku koja sarađuje sa okupatorima. Spisateljica je imala važnu ulogu u političkom, obrazovnom i socijalnom životu novoosnovane turske države, a isto tako i učiteljica Aliye. Prema

³⁹ Doğan Özçelik, *Vurun Kahpeye Romani’na Soyolojik Bir Bakış*, str. 2. (u nastavku: *Vurun Kahpeye Romani’na Soyolojik Bir Bakış*)

⁴⁰ Ibid.

mišljenju većine autora koji su se bavili ovim romanom, te životom i stvaralaštvom spisateljice, Halide Edip je u većini svojih romana kroz neke od ženskih likova predstavila sebe, svoj život i zalaganja za državu, prosvjetu, kao i svoju borbu protiv korupcije i samovolje uglednika i visokopozicioniranih službenika.

5. ANALIZA SADRŽAJA ROMANA “VURUN KAHPEYE”

“*Vurun Kahpeye*” je drugi roman koji je u svojoj spisateljskoj karijeri napisala Halide Edip. Roman je počeo 1923. godine da se u nastavcima objavljuje u novinama “*Akşam*”, a kao knjiga je prvi put objavljen 1926. godine u Istanbulu. Pozorišna predstava po uzoru na ovaj roman izvođena je tri puta i to 1949, 1964 i 1973. godine.⁴¹ Radnja romana zasniva se na zbivanjima iz perioda Rata za nezavisnost ispričanim iz ugla učiteljice Aliye, koja kao tek svršena učenica učiteljske škole u Istanbulu po svojoj želji odlazi u malu varošicu u Anadoliju da podučava tamošnju djecu. Kroz idealizirani lik učiteljice Aliye prikazani su i naponi jedne obrazovane mlade žene da uredi obrazovni i društveni život u seoskoj sredini, ali i neprijateljska okupacija, ujedinjenje seljana u borbi protiv neprijatelja te prelazak pojedinih imama i uglednika na suprotnu stranu zbog lične koristi. Roman počinje opisom Ministarstva obrazovanja u Istanbulu u kojem mlada učiteljica Aliye danima čeka da dobije posao. Već na početku se vidi da je ona posebna zbog toga što je, za razliku od svih djevojaka koje su se nalazile u toj ustanovi i koje su bile spremne na sve da bi dobile posao u Istanbulu, isključivo željela da dobije posao negdje u Anadoliji. Vrlo rano ujutru, vozom odlazi iz Istanbula u malo varošicu u Anadoliji gdje je dočekuju stari domar, direktor škole i jedan seljanin. Tražeći kuću u kojoj će odsjesti jedini uslov je da to bude kod neke časne i stare porodice, pa tako dobija smještaj kod starijih supružnika Ömera i Gülsüm. Njih je Aliye podsjetila na njihovu pokojnu ćerku Emine pa su se prema njoj i odnosili kao prema vlastitoj kćeri što je doprinijelo da se Aliye od početka osjećala sigurno i zaštićeno. A oni su pak, njoj bili zamjena za majku koja je umrla od tuberkuloze i oca, turskog juzbašu čiji se trag izgubio negdje na Kavkazu dok je Aliye još bila dijete. Odmah je vidjela da će izazvati burnu reakciju lokalnog stanovništva jer je bila potpuno osvježenje i neobična pojava u

⁴¹ Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yazınları, İstanbul, 2007. str. 11.

jednoj tako zaostaloj sredini. Čula je priče o predhodnim učiteljicama koje su iz različitih razloga gubile posao, o njihovim aferama sa lokalnim uglednicima te je odmah željela da pokaže da nije kao one. Iako naizgled stidljiva, čim je počela sa podučavanjem pokazala je veliki entuzijazam. Međutim, već na samom početku se susrela sa otporom djece u školi, i to posebno djece koje potiču iz bogatijih porodica kao i njihovim roditeljima, ljudima koji su imali veliki utjecaj u toj sredini. Privlačila je pažnju mnogih, a posebno uglednika koji su bili vezani za vlast Ferit Paše u Istanbulu. Mnogi su se željeli oženiti njome zbog njene nesvakidašnje ljepote i posebnosti koju je nosila u sebi ali i zbog utjecaja koji je imala na okupatore. Ipak, ona ih je sve odbijala i na taj način samo stvarala sebi sve više neprijatelja. Potom, dolazi do grčke okupacije i među novim neprijateljima ističe se grčki komandant Damyanos, koji se na prvi pogled zaljubio u nju, te je pokušavao sve kako bi je pridobio i poveo sa sobom u Grčku. Jedini njegov cilj jeste bio da se u tom ratu materijalno obogati i da uzme Aliye za ženu. Međutim, u tim teškim trenucima Aliye pronalazi i ljubav svog života, a to je bio Tosun, mladi turski vojnik koji je odmah nakon izbojanja rata okupio četu, otišao u planine i pokušavao da svojoj domovini vrati mir i nezavisnost. Aliye je početkom rata bila i više nego optimistična, sa velikim nacionalnim žarom je okupljala djecu iz svoje škole, učila iz nacionalnoj himni i budila u njima svijest o pripadnosti državi i turskoj naciji. Međutim, cijela kasaba će se okrenuti protiv nje i to zahvaljujući seoskom imamu Hacı Fettahu i ugledniku Kantarcılar Hüseyinu, koji su zbog lične koristi prešli na stranu neprijatelja. Oni su u Aliyi vidjeli najveću prepreku za ostvarivanje svojih ciljeva, te su zbog toga cijelu kasabu ubijedili da Aliye sarađuje sa Grcima i da je ona ta koja domovinu vodi u propast. Za vrijeme Rata za nezavisnost, tokom kojeg je turska nacija mnogo propatila, Turci se nisu borili samo protiv neprijatelja koji je okupirao zemlju, nego i protiv pritajenih zlikovaca koji su se predstavljali kao veliki nacionalisti i patriote a zapravo su sarađivali sa okupatorima kako bi sebi i svojim porodicama obezbjedili mir i sigurnost. U ovom romanu Aliye i njen zaručnik Tosun, su prikazani kao prave patriote, Turci koji brane domovinu do posljednje kapi kapi Naime, Aliye uprkos svim naporima, nije uspjela da na svoju stranu pridobije stanovništvo kasabe za koje se svim silama borila, te ju je i to stanovništvo vođeno uputama uticajnih ljudi kojima aktivnosti učiteljice nisu odgovarale na kraju romana ubilo kamenovanjem. Najveći heroji iz ovog romana na kraju završavaju tragično, ostaju osakaćeni ili pak ubijeni. Nakon Aliyinog ubistva, njeni bližnji koji su preživjeli rat sahranili su njeno tijelo u baštu smokvi pored njene

kuće.. Kada je saznao za to Aliyin zaručnik Tosun je svom prijatelju Aliju napisao pismo u kojem kaže:

*Napravi joj mezar u tom selu i neka taj mezar bude znak njene dobrote i požrtvovanja. Ja ću tu veliku junakinju sa očima poput ljubičice koju sam volio, tu malu i slabašnu djevojku ali velikog junaka uvijek nositi u svom srcu. Njene riječi su mi uvijek na usnama. Ja ću žrtvovati svoj život kako bih te njene riječi sproveo u djelo:
“ Vaša zemlja je i moja zemlja, vaša kuća je i moja kuća; kunem se da ću za djecu ovog okruga biti majka i svijetlo i da se ničega neću plašiti!”⁴²*

Poznati turski pisac Selim İleri ovaj roman komentariše sljedećim riječima:

Ono što je tragično jeste da je u odbrani domovine nužno odvojiti izdajnike i patriote. Halide Edip je patriota koja je pod gorkim utiskom teških dana kojima je bila svjedok. Zašto bih trebao da kažem da je Vurun Kahpeye roman napisan u dnevnoj sobi pun entuzijazma koji je napisan u bezvremenskom okviru? Više od 70 godina Vurun Kahpeye je i dalje na dnevnom redu s naglaskom na važnost obrazovanja u društvu u usponu. Autorica govori da ljudi koji ne steknu obrazovanje na kraju postanu izdajnici i mogu biti uzrok neprijateljstva među ljudima.⁴³

A Hasan Bülent Kahraman je u svoj radu pod nazivom “ Turska književnost u republikanskom periodu- Osnovni radovi” o romanu govori sljedeće:

*Sinekli Bakkal je rani plan romana Yaban Yakup Kadri Karaosmanoğlu.
Međutim, roman Vurun Kahpeye je produžetak priče o potrazi za nacionalnim identitetom koji je počeo da se rađa u vrijeme Rata za nezavisnost koja i danas postoji. Ovaj roman je najbolji prikaz razvoja nacionalne svijesti i pojave novih tipova ljudi koji su nastali kao posljedica borbe za slobodu i egzistenciju.*

⁴² “O kasabada onun mezarını yaptır ve iyilik e fedakarlık abidesi gibi yaşadığı temiz ismi iade et. Ben menekşe gözleriyle sevdiğim, bir kız çocuk kadar küçük ve zavallı, fakat en büyük bir karamandan kahraman, şehit kızı, kalbimde götürüyorum. Dudaklarımda onun tekrar ettiği kelimer var. Ben, o kelimelerin bu topraklar üstünde tahakkuk etmei için hayatımı vakfedeceğim: Toprazz toprağı,eviniz evim, burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bi ışık olacağım ve hiç bir şeyden korkmayacağım, vallahi ve billaahi!” Vurun Kahpeye, str. 206.

⁴³ Vurun Kahpeye, str. 210.

6. NACIONALNA IDEJA U ROMANU “VURUN KAHPEYE”

Vidljivo je da su društvene i kulturne promjene koje su nastale kao posljedica tranzicije iz carstva u republiku između 1919. i 1928. godine našle svoj odraz i u turskim romanima. Kada se istraže romani objavljeni u ovom periodu vidi se da postoji različitost i bogatstvo sa tematske tačke gledišta. Kao neke od čestih teme izdvajaju se politički sukobi, borba za moć ali najčešće obrađivana tema jeste Nacionalna borba, period Rata za nezavisnost, kao i buđenje nacionalne svijesti kod turskog stanovništva u tom teškom periodu.⁴⁴ Vidi se da je period tranzicije i rata koji je predstavljen u romanima dalje bio živ i jasan u mašti književnika.

Kroz istraživanja mnogih historičara turske književnosti pokazalo se da su nacionalna ideja i godine Nacionalne borbe najbolje i najrealističnije prikazani u djelima autora koji su bili učesnici u samom ratu, tj. u djelima onih autora koji su služili na liniji fronta, bilo kao vojnici, prevodioci, ili izvršioци neke administrativne funkcije. Najuspješnije primjerke romana Nacionalne književnosti dala je Halide Edip, koja je bila poprilično plodna na polju pisanja priča u kojima govori o oslobodilačkom ratu iz svih aspekata. Halide Edip koja je direktno učestvovala na linija fronta kroz roman “*Vurun Kahpeye*” pokušava da pokaže da pobjeda protiv okupacije neprijatelja nije dovoljna za konačnu i trajnu pobjedu turskog naroda, zbog toga što problem turskog naroda u tom periodu nisu bili samo strani okupatori, već i problemi poput korupcije prosvjete, borba za nadmoć i bogatstvo između uglednika, vrlo težak i neprirodan položaj žene u društvu. Sve je to kroz snažnu vezu sa buđenjem nacionalne svijesti prikazano kroz ovaj roman koji predstavlja najbolji odraz političke, obrazovne, socijalne i vojne situacije u Anadoliji u periodu nakon rađanja Republike. Prema njenom mišljenju, prava pobjeda će biti postignuta eliminacijom unutrašnje netrpeljivosti, korupcije i ponovnim uređenjem tadašnjeg disfunkcionalnog sistema obrazovanja u skladu sa zapadnim modelima, čime ona prikazuje svoja vlastita načela kao žene koja je obrazovana prema zapadnim modelima.⁴⁵

U ovom romanu autorica je na sveobuhvatan način predstavila period Nacionalne borbe kao i rađanje nacionalne svijesti kod onih koji su bili zahvaćeni ratom te su bili prinuđeni da se na različite načine bore za nezavisnost i oslobođenje svoje domovine. Kroz tekst ovog romana Halide Edip je kao osoba koja je gotovo čitav rat provela na liniji fronta i kao osoba koja je imala uvid u sve aspekte borbe prikazala događaje, situacije, političke i vjerske prilike tog vremena,

⁴⁴*Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*, str. 15.

⁴⁵*Halide Edip'in Vurun Kahpeye Romanında Farklı Boyutlarıyla Milli Mücadeleye Yaklaşım*, 55.

mjesta i poruke koje se smatraju glavnim elementima fiktivnih tekstualnih žanrova kao što su pripovjetke i romani.

Kada se svi ovi elementi ispituju uočavaju se autoricini višestрани pristupi Nacionalnoj borbi, način na koji ona shvata i definira pojmove rata, pobjede i nacije, te način na koji ona sve te elemente prezentuje kroz tekst ojačavajuću strukturu, integritet i koherentnost romana. Također je moguće uočiti sve te elemente uzimajući u obzir temu i poruku koju nosi djelo. Ideja o naciji i nacionalnoj borbi se kroz ovaj roman može posmatrati sa više aspekata. Nacionalna ideja u ovom djelu data je najprije kroz prizmu pojedinaca koji su se u različitim aspektima istakli kao lideri, zatim kroz grupe ljudi koji su se uvijek držali zajedno, koji su u sebi imali razvijenu nacionalnu svijest ali koju su tu borbu iskoristili na potpuno drugi način, uglavnom za neke vlastite koristi, a kao značajni nosioci nacionalne ideje predstavljeni su i vjerski službenici, tj. imami koji su prikazani u potpuno drugom svjetlu, i to kao gramzivi i samoživci pojedinci koji nisu pravi predstavnici službe koju obavljaju. ali i kroz lik žene kako obrazovane tako i žene koja cijeli život provede u ruralnoj sredini i koja ne zna za svoja prava i slobode. Halide Edip je svoje likove prikazala kao idealizirano dobre i loše koji su Nacionalnu borbu iskoristili na različite načine.⁴⁶ “Dobri” likovi su Nacionalnu borbu iskoristili za buđenje nacionalne svijesti kod širokih narodnih masa i za stvarnu borbu za oslobođenje, dok su sa druge strane “loši” likovi sveopšti kaos u tom periodu iskoristili kako bi povećali svoje bogatstvo i još više napredovali u službi. Spisateljica je kroz sam opis njihovog izgleda i ponašanja podijelila likove u jednu od ove dvije grupe. Alije koja je predstavljena kao idealista i patriota, odnosno učiteljica

(...)čije lice je nosilo stidljivo rumenlo pupoljka ruže koja još uvijek nije procvjetala i stidljivu ljepotu. Na njenom nježnom licu su se nalazile oči poput velikih ljubičica sa dugim crnim trepavicama, mali dječiji nos i čudna usta poput crvenog nara koja su pravil akontrast sa nježnom stidljivošću njenog cijelog lica. Njena mehka i blago kovrčava crna kosa se slivala niz ramena ispod crne marame stavljene sa velikom pažnjom.”⁴⁷

⁴⁶ Halide Edip'in Vurun Kahpeye Romanında Farklı Boyutlarıyla Milli Mücadeleye Yaklaşım, str. 61.

⁴⁷“Yüzü, henüz açılmayan bir gül goncasının mahcup kırmızılığını, çekingen güzelliğini taşıyordu. Pembe, ince yüzü üstünde iki kocaman menekşe gibi siyah kirpikli gözleri, küçük bir çocuk burnu, yüzünün bütün bu mütereddit ve cazip inceliğiyle tezat yapan bir nar çiçeği goncası gibi garip bir ağzı vardı. Biraz yumuşak ve kıvrık siyah saçları, itina ile örttüğü sıkı, siyah başörtüsünün altından bboynuna dökülüyordu.” Vurun Kahpeye, str. 21.

Iz ovog opisa se vidi da je Aliye jedna mila i čestita djevojka koja ratno stanje ne umije da iskoristi ni za šta drugo osim za postizanje dobrobiti za državu. Aliye kao glavna junakinja je oličenje osobe koja u sebi nosi ljubav prema domovini i želju da se svi ujedine u borbi protiv okupatora i stivanje nezavisnosti. Sa sigurnošću se može reći da je Halide Edip kroz lik ove mlade učiteljice u velikoj mjeri prikazala sebe, sobzirom da je i ona po profesiji bila učiteljica te da je dosta izlagala svoj život opasnosti vođena ciljem da doprinese da se stanje u domovini popravi. Prema ocjeni turskih književnih historičara Aliye je projekcija same spisateljice.⁴⁸ Kao učiteljica je bila pravo osveženje za sredinu u koju je došla. Njen moderni način oblačenja, drugačije ponašanje, razmišljanje i postupanje sa ljudima je predstavljalo pravikontrast sa onim što je bilo uobičajeno za tu sredinu.⁴⁹ Nekima se svidjela zbog toga, međutim većina ju je gledala sa dozom nepovjerenja i zavisti, jer zapadnjački način života koji je u tom periodu u velikoj mjeri bio prihvaćen u Istanbulu bio potpuna nepoznanica za Anadoliju i njeno stanovništvo. Aliye je nosilac nacionalne ideje u ovom romanu, kroz njen lik su prikazane sve patriote i domoljubi koji su se javili u periodu tranzicije, i koji su težili da kod ljudi iz svog okruženja probude svijest o pripadnosti turskoj naciji i želju za borbom protiv okupatora.⁵⁰ Pored toga što se zalagala da u potpunosti promijeni školski sistem u provinciji u kojoj je službovala, da raskrinka korupciju i tiraniju onih koji su na vlasti, ona je težila i da probudi nacionalnu svijest kod svih počevši od svojih najmlađih učenika jer je smatrala da su mladi ti koji će državu odvesti u bolje sutra. Kada bi se organizovali skupovi na trgu ispred bijele džamije u varošici kako bi se narod osvijestio da je u opasnosti, ona bi okupila djecu, i svi bi zajedno sa zastavama u rukama i pjevajući državnu himnu išli trgov i pozivali ljude da se ujedine u nacionalnoj borbi. Rečenica koja se susreće na mnogim mjestima u romanu i koja je najbolji pokazatelj nacionalne svijesti koja postoji kod glavne junakinje, predstavnice istinskih patriota i boraca za naciju je "*Vaša zemlja je i moja zelja, vaša kuća je i moja kuća; kunem se da ću za ovo mjesto i za djecu ovog okruga biti majka i svjetlo i da se ničega neću bojati!*"⁵¹ Ovo je lajtmotiv, misao vodilja cijelog romana i ideja o nacionalizmu i patriotizmu, a u velikoj mjeri i rečenica koju su i drugi autori nacionalne književnosti uzeli kao osnovu za pisanje svojih djela o Nacionalnoj borbi. Lik

⁴⁸ Calayir Gülcan Küçüköğürmen, *Halide Edip Adivar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*, İzmir, 2010. str.39.

⁴⁹ *Historija turske književnosti*, str.383.

⁵⁰ *Halide Edip'in Vurun Kahpeye Romanında Farklı Boyutlarıyla Milli Mücadeleye Yaklaşım*, str. 61.

⁵¹ "*Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billahi!*" *Vurun Kahpeye*, str. 21.

učiteljice utjelovljenje svih hrabrih turskih žena koje su uvijek spremne da svoj život dovedu u opasnost radi sveopćeg dobra. Tako je u jednom dijelu romana Aliye čak i skupila hrabrosti da ode u Grčki štab kod komandanta Damyanosa nadajući se da će uspjeti da ga ubijedi da pusti iz ropstva starca kod kojeg je odsjela kao i da ga privoli da se povuče iz njihove varošice. Iako je osjećala strah nije dozvolila da drugi to primjete. To se vidi u njenom razgovoru sa malim učenikom neposredno prije njenog odlaska kod grčkog komandanta. Iako je bila svjesna mogućnosti da je to možda kraj za nju, nije dozvolila da se kod nje primjeti bilo kakav strah ili oklijevanje :

Uhvatila ga je za male, prljave ruke. Glas joj je bio tanak i pun grča i pobune. Aliye se sa čudnim osjećajem sjetila opasnosti onog dana kada je Hacı Fettah održao govor protiv nje na trgu i Durmušove uzbuđenosti tog dana. Ali ovo je možda posljednji put da vidi ovo dijete. Pomilovala mu je obraze nježno rukama.
- "Šta će biti sa tobom učiteljice?"

- "Ništa neće biti Durmuš, trebalo bi da odmah odeš kući. Hajde poput malog vojnika."⁵²

Iako je u njihovu varošicu došla sa plemenitim ciljem većina lokalnih žena ju je gledala sa prezirom i ljubomorom, zato što su je smatrali konkurencijom i nečasnom djevojkom koja je sama, bez porodice, došla iz Istanbula. Stanovnici ruralnih područja u to vrijeme nisu mogli da prihvate da jedna žena može da bude obrazovana, samostalna i da ne mora da ovisi ni o kome. Njeno obrazovanje i znanje grčkog jezika nisu doživljavali kao mogućnost svog izbavljenja, već su odmah počeli da je posmatraju kao opasnost i nekoga ko će pomoći okupatorima da im oduzme imovinu.. Kada bi neko iole obrazovaniji došao u ruralnu sredinu, među neobrazovane seljane oni bi ga gledali sa rezervom i kao moguću prijetnju. *" Eto ima gospođica Aliye, ugostila je gospodina Tosuna u svojoj kući, žrtvuje se zbog Nacionalnih snaga. Ako nekada kršćani uđu u varošicu, vezaćemo joj ruke i noge i predati je. Bogata je, bez savjesti i nevjernica koja ne poznaje šerijat..."⁵³*

⁵² "İki kirli küçük ellerini yakaladı. Sesi kısık, yaşla, isyanla dolu idi. Aliye, garip bir surette bu meydanda Hacı Fettah Efendi'nin kendisi aleyhinde vaaz ettiği günün tehlikesini ve o gün Durmuş'un aynı heyecanını hatırladı. Bu defa belki, bu küçükü en ssonn görüşüydü. Nermin elleriyle onun küçük yanaklarını okşadı.

-Sanna nidecekler Hocanı mı?

-Bir şey etmeyecekler Durmuş, sen hhemem eve git, öyle lazım. Haydi bir küçük asker gibi." Vurun Kahpeye, str. 181.

⁵³"Aliye vardı ki, Tosun Bey'i evinde misafir eder, Kuvayı Milliye için canını feda eder. Çorbacı bir kere kasabayagelsin, biz onun elini ayağını bağlar, teslim ederiz. Hem öyle zengin, vicdansız, şeriat bimez bir herif..." Vurun Kahpeye, str. 79.

Ukratko, Aliye je prikazana kao prototip idealiste, patriote, intelektualac. Do posljednje kapi krvi branila je vrijednosti koje je naslijedila od svojih predaka i prihvatila ih kao svoj način života. Pokušala je da unese promjene u društvo i prosvijetli neobrazovano ruralno stanovništvo što je na kraju platila životom. Među likove koji su prikazani kao dobri, odnosno nosioci visokih moralnih vrijednosti spada i Tosun, predstavnik vojno-civilne grupe tipiziranih likova koji se pojavljuju u većini romana Nacionalne književnosti. On je osnivač i glavni vođa vojne jedinice u varošici u kojoj je smještena radnja romana te predstavljala organizaciju Narodne snage. Pored Aliye on je glavni protagonist i utjelovljenje nacionalne ideje. I on je pretrpio brojne gubitke u ratu, a najveći mu je bio gubitak vjerenice Aliye, u koju se zaljubio vidjevši je kako sa djecom pjeva himnu, i prepoznavši u njoj isti žar za oslobođenjem nacije domovine. Kao komandant on je nastavio da služi svojoj domovini sve do kraja borbe sa neprijateljima. Posao mu je otežala saradnja izdajnika sa neprijateljima ali je uspio na svoj način da se izbori sa njima uz mnoge žrtve. Halide Edip je kroz lik komandanta Tosuna predstavila pripadnike vojno-civilnog sloja stanovništva koji su od prvih dana Nacionalne borbe bili spremni da daju život za oslobođenje i nezavisnost svoje države i nacije. On je oličenje Nacionalne borbe i svijesti o naciji. Njega Halide Edip predstavlja kao junaka koji je zaista trebao da bude autoritet i predstavnik turskog naroda. U pojedinim dijelovima romana spisateljica mu pripisuje karakteristike lidera koje je posjedovao i sam Mustafa Kemal.⁵⁴ Jedino je on bio taj koji se suprostavio tiraniji lokalnih uglednika i koji je uspio da ih potčini sebi. O njemu i njegovoj surovosti se pričalo širom Turske, pa se tako u jednom dijelu knjige kaže: “

Uistinu, ljude za koje je čuo da pomažu Grcima kažnjavao je nevjerovatnim kaznama te su sve age i seljani koji su znali za to u periodu kada bi Tosun prolazio kroz njihovu varošicu smislili plan za plašenje onih sa kojima su u svađi. Jedni drugima su prijetili riječima: “ Pokazaću ja tebi samo kad dođe gospodin Tosun”, “ Vidjećeš kada osjetiš bijes gospodina Tosuna.””⁵⁵

Halide Edip je kroz likove Aliye i Tosuna predstavila sve patriote, nacionaliste i junake koji se za svoju domovinu bore do smrti, odnosno nacionalnu ideju i proces buđenja nacionalne svijesti. To

⁵⁴Halide Edip'in *Vurun Kahpeye Romanında Farklı Boyutlarıyla Milli Mücadeleye Yaklaşım*, str. 62.

⁵⁵“*Filhakika, Yunanlılara müzaheretli olduğunu işittiği adamlara en müthiş cezalar tayin ediyor ve kendisinin bu zaafını amlayan kaasaaba ve köylerdeki ağalar birbirlerini imhaa için, Tosu n kasabalarından geçerken birbirleri aleyhine en ince tezvir ve fesat planları kuruyorlardı. Birbirlerine hep “Tosun Bey geelsin de ben sana gösteririm”, “ Tosun Bey'in hişmina seni bie uğratayım da gör”, diye tehdit ediyorlardı.”*” *Vurun Kahpeye*, str. 48.

se može vidjeti kroz jedan njihov razgovor gdje se vidi da su sve žrtve u cilju oslobađanja države od neprijatelja: *Aliye, rekao je. Sutra će naša vojska do podne doći ovdje, ja obavezno večeras do jutra moram da uđem u grčki štab i da srušim most koji dovodi u varošicu. Ja te šaljem u nešto gore od smrti. Kako god kunem ti se u svoju čast da nisam upoznao nijednog vojnika hrabrijeg od tebe. Čak šta više ni u turskoj vojsci, razumiješ li? Zato što još nisam vidio nekoga ko se žrtvovao za ono za šta si se ti žrtvovala i ko je istrpio muke koje si ti istrpila...*⁵⁶

Ovo je primjer borbe dvoje ljudi protiv cijele jedne vojske, protiv sistema i visokopozicioniranih ljudi. Kroz njih Halide Edip prikazuje borbu koja je unaprijed izgubljena, borbu protiv vetrenjača, jer je u periodu sa početka Republike pojedinci nisu imali šanse protiv sistema koji je bio pun korupcije. To se može i vidjeti na kraju romana, kao pobjednici izlaze oni koji su izdali svoju domovinu tako što su saradivali sa neprijateljima samo da bi sačuvali svoje bogatstvo.

Treba spomenuti i likove kao što su Ömer i Gülsüm koji spadaju u grupu tipiziranih likova iz srednje klase. Oni su bili u službi pomoćnika glavnih boraca u Nacionalnoj borbi. Bili su pristalice Narodnih snaga (Kuvay-i Milliye), ali ne kao direktni učesnici u borbi, nego kao pomoćnici u skrivanju pojedinih turskih vojnika, organizatori tajnih sastanaka, ugošćavali su u svojoj kući neke od bitnih ličnosti za Nacionalnu borbu. Kao posebnu grupu likova koji se često pojavljuju u romanima o Nacionalnoj borbi treba spomenuti djecu. Konkretno u romanu "*Vurun Kahpeye*" u toj ulozi se pojavljuje par dječaka, od kojih su neki bili djeca uglednika pa je spisateljica kroz njih pokazala svu oholost i sebičnost tih ljudi koji misle da su superiorniji u odnosu na druge. To su djeca koja od ranog djetinjstva pokazuju da imaju potencijal da postanu izdajnici domovine i ljudi koji gledaju samo svoju korist. Spisateljica i dijeli tu djecu u par grupa i navodi osobine koje su zajedničke za pripadnike svake te grupe, tako spominje djecu zanatlija i djecu službenika. Po njihovom ponašanju vidi se da su djeca službenika bila oholija, slobodnija i vidi se da nisu poštovali nikakav autoritet,

⁵⁶*"Aliyeciğim, dedi. Yarın bizim ordu öğleye kadar buraya gelecek, ben mutlaka bu gece, sabahtan evvel, Yunan cephesini atmaya, ilerideki köprüyü tahribe memurum. Seni ölümden beter bir şeye gönderiyorum. Herhalde sana namusum üzerine yemin ediyorum ki, senden daha cesur, senden daha kahraman bir tek asker tanımıyorum. Hatta Türk ordusunda bile, anladın mı? Çünkü senin çekeceğin ıstırabı, senin feda ettiğin şeyi feda eden kimse, daaha ben görmedim..."* *Vurun Kahpeye*, str. 178.

U varošici je bilo djece zanatlija. Većina je imala bucmaсте rumene obraze i crne oči. U školu bi dolazili bosonogi i u zakrpljenoj odjeći. Uvijek im je curio nos, i ruke su im uvijek bile potpuno crne. Uprkos tome Aliye ih je najviše voljela.”⁵⁷

Većina djece službenika i uglednika je bila bolešljiva, loše odgajana i prljava, ali nasilna i nevaspitana. Svi su u džepovima imali po kutiju duhana. Ovu bucmaсту, polu sposobnu djecu kojoj se osjećalo iz usta Aliye nije voljela.”⁵⁸

Iz samih opisa ove djece vidi se da su čak i djeca uglednika i službenika bila ta koja su imala glavnu riječ u nekoj maloj varošici gdje nema vlasti, i gdje vlast imaju oni koji posjeduju novac. Ta samovolja i oholost uglednika je, zapravo, glavni razlog slabljenja države i napredovanja neprijatelja. U ovom romanu se posebno ističe dječak po imenu Durmuš, koji je bio siročić i koji je imao veliku ulogu u Nacionalnoj borbi, jer je kao sitno dijete uspio neprimijetno da špijunira Grke, te ostavljao utisak pravog malog vojnika, koji je bio odvažniji od većine odraslih protagonista u romanu. Njegova rečenica “*Za tebe zastavo naša umireno ali te ne damo.*”⁵⁹ samo pokazuje nacionalnu svijest Turaka, koja počinje da se razvija od najranijih godina djetinjstva, što je prema Muratu Kacıođluu preduslov za bolju budućnost države, jer domovina uvijek može da računa na njih i njihovu podršku.

U grupu “loših”, moralno posrnutih likova ovog romana treba prije svega uvrstiti Hacı Fettaha i Kantarcýlar Hüseyina, anadolske uglednike i vjerske službenike koje su okarakterisani kao izdajnici domovine. Njih je Halide Edip prikazala kao onaj dio korumpiranog stanovništva koji se pojavio na samom početku osnivanja Republike. Kroz njih je zapravo pokazala stanje u Turskoj u tom turbulentnom periodu, prikazala je da su na vlasti, u zdravstvenom, obrazovnom i pravnom sistemu bili ljudi skloni mitu i korupciji, koji su gledali svoju korist i koji su državu gurali u propast. Zahvaljujući njima neprijatelji su napredovali u borbi, Turska je gubila mnoge teritorije a društvo je samo još više tonulo. Takvi likovi su prisutni u svim romanima o Nacionalnoj borbi. Oni su spremni da izdaju domovinu, tj. da sarađuju sa okupatorima samo kako bi sačuvali ili uvećali svoje bogatstvo, kako bi sačuvali vlastiti ugled, mjesto u društvu ili možda i svoje živote. To su ljudi koji su u potpunosti lišeni patriotizma, i koji su svoj utjecaj među ljudima koriste da

⁵⁷ “*Evvela kasaba esnafının çocukları vardı. Ekserisinin yuvarlak kırmızı yanakları, yanık yüzleri, siyah gözleri vardı. Yalınayak, yamalı şalvarlarla gelirlerdi ve diğerleri gibi burunları akardı ve elleri simsiyahtı. Buna rağmen Aliye onları en çok sevmişti.*” *Vurun Kahpeye*, str.30.

⁵⁸ “*Eşraf çocuklarının ekserisi cılız, fena bakılmış, kirli, fakat müttehakkim ve ahlaksızdı. Hepsinin cebinde bir tabaka tütünü var. Bu karnı şiş, nefesi kokan, yarı sakat, marazlı çocukları Aliye sevmemişti.*” *Vurun Kahpeye*, str. 31.

⁵⁹ “*Senin için ey bayrağımız, ölürüz de vermeyiz.*” *Vurun Kahpeye*, str. 45.

narod usmjeravaju u onom pravcu koji odgovara neprijatelju. Oni svoj narod i domovinu izdaju zbog vlastite koristi i boljeg položaja i funkcije.

-Uzun Hüseyin: Komandante, ispuniću sve što poželiš. Mi smo tamo najbogatiji uglednici, služićemo ti, i pomoćićemo ti svojom krvlju i dušom.

-Komandant je rekao:

Ja zapravo znam da je tamo najbogatija tvoja porodica, porodica Kantarcilar, kada mi uđemo u varošicu, ispunićemo sve što kažu oni koji su nam pomogli.”⁶⁰

Zanimljivo je to kako je Halide Edip u ovom romanu prikazala Grke, ne kao nasilne i destruktivne okupatore koji su imali samo za cilj da pljačkaju, pale i ubijaju, već kao civilizovane ljude koji imaju za cilj da ostvare ono onog zbog čega su došli i da se mirnim putem povuku i vrate u svoju državu.

Neka nam sprema najljepše kuće, ali neka ne diraju školu i kuće gdje su učiteljice. Grčka vojska je civilizovana vojska. Reci narodu neka ne zatvaraju radnje, neka se ne plaše, ništa im se neće desiti. I neka postavte stražare oko kuću one lijepe djevojke (Aliye), ko je od mještana ili Grka takne ili otme odmah ću ja lično reagovati!”⁶¹

Kao predstavnik okupatora u romanu “*Vurun Kahpeye*” pojavljuje se izvjesni komandant Damyanos, koji je bio poznat kao nasilan i vatreni nacionalista. Međutim, ono što ga je sprečavalo da vodi borbu onako kako je zamislio jeste iznenadna ljubav prema turskoj učiteljici Aliye. Naravno, spisateljica je tu ljubav prikazala kao sjajnu priliku te male varošice u kojoj se odvija radnja da se oslobodi neprijateljskog pritiska i izađe kao pobjednik.

Dakle, predstavnici svih grupa tipiziranih likova su prisutni i u ovom romanu. Svi oni imaju svoje mjesto u Nacionalnoj borbi, svi su na neki sebi svojstven način doprinjeli oslobodilačkom ratu, te su odraz borbe ljudi iz ruralne sredine protiv samih sebe, protiv svojih sugrađana a tek onda protiv okupatora. Borba je zapravo u njima samima, svi se bore se sa nevoljama koje su okupatori donijeli svakom od njih pojedinačno, a zavisno od nivoa nacionalne svijesti koju su

⁶⁰ “–Uzun Hüseyin: Kumandan, sen ne istersen ben yaparım. Biz oranın en büyük eşrafıyız, sana ikram ederiz, canla, kanla hizmet ederiz..

-Kumandan dedi: Oranın en zengin ve illeri eşrafı Kantarcılar olduğunu zaten bilirim. Biz kasabaya girelim, bize hizmet edenlerin hep dediği olacak” Vurun Kahpeye, str. 80..

⁶¹ “Hoca bize en güzel evleri hazırlatsın, fakat mektep ve muallim evlerine dokunmasın. Yunan ordu medeniyet orusudur. Ahaliye söyle, dükkanlarını kapatmasınlar, korkmasınlar, bir şey yok. Bir de o güzel kızın (Aliye) evinin etrafına nôtbeçi dikin, yerli, Yunan kim ona dokunur, yahut kaçırırsa, derhal idam ederim.” *Vurun Kahpeye, str. 97.*

razvili bore se i za domovinu ili vlastitu egzistenciju. Nacionalna borba u romanu “*Vurun Kahpeye*” nije prikazana samo kroz borbu Turaka i Grka, već više kroz unutrašnje borbe pojedinih likova, svi su oni u suštini nesretni likovi kojima je rat i sva previranja koja su se desila u periodu prelaska iz Carstva u Republiku odnijelo ili članove porodice ili nešto što ih je činilo sretnim. Borba je i među njima, oni koji su okarakterisani kao izdajnici i ljudi koji gledaju samo svoju korist, ljudi koji su spremni na sve kako bi ispunili svoj cilj se bori protiv onih koji su okarakterisani kao nacionalisti i patriote, čiji je cilj da otkriju korumpirane uglednike i službenike kao i da vrate svojoj domovini nezavisnost i slobodu pa makar to platili svojim životom.

Također, prema mišljenju turskog historičara književnosti Erdoğana Kula, u romanu se vide dva komplementarna vida borbe za nezavisnost: borba protiv imperijalističke okupacije i borba protiv zaostalosti u odnosu na druge zemlje.⁶² Prema njegovom mišljenju borba se zasniva na istom senzibilitetu i intelektualnim temeljima borbe za nezavisnost. U tom smislu centralne figure u romanu, Aliye i Tosun, treba da se smatraju herojima Nacionalne borbe. Aliye se može posmatrati kao pionir u razvoju nacionalne svijesti, a nju je Halide Edip u svom umu stvorila kao prototip svih ženskih likova koji se iznova ponavljaju u gotovo svim njenim romanima.

Značajno mjesto u ovom romanu je dato i obrazovanju, nedostacima u obrazovnog sistema kao i korupciji u tom sistemu. Jedna od osnovnih ideja romana jeste nužno poboljšanje obrazovnog sistema preuzimanjem dominantnih zapadnjačkih/modernih metoda podučavanja.⁶³ Cilj je da obrazovne institucije pruže mogućnost profiliranje nastavnika koji će biti neka vrsta uzora za djecu koja odrastaju u osobe koje mogu biti ili velike patriote ili izdajnici ali i uzor za ostale članove društva koji još uvijek nisu imali uvid u zapadnjački način života. Halide Edip koja je obrazovana po zapadnjačkom metodu i koja je bila spisateljica okrenuta ka Zapadu, je kroz prikaz stanja u obrazovanje u ruralnim sredinama željela da pokaže način transformacije školstva po ugledu na Zapad kao i nove metode podučavanja koje su sa sobom donosile obrazovane učiteljice iz prijestolnice. U tom smislu, teza koju iznosi autorica navodi nas da razmišljamo u širem kontekstu: Nezavisnost države koja se dobija političkom borbom nije apsolutna pobjeda, apsolutni trijumf moguć je samo pobjedom protiv korupcije u obrazovanju. Na početku romana još uvijek nije bilo došlo do okupacije, ali umovi stanovništva su bili okupirani međusobnom netrpeljivošću. Prema tome, sve dok prosvjetljena svijest ne počne da dominira teritorijalna

⁶² Halide Edip'in *Vurun Kahpeye Romanında Farklı Boyutlarıyla Milli Mücadeleye Yaklaşım*, str.56.

⁶³ *Milli Mücadele Döneminde Rıza Mühendisliği Halide Edip Adivar*, str. 59.

nezavisnost može biti u opasnosti. Zbog toga je Tosun u ovom romanu odnio vojnu pobjedu, ali je Aliye izgubila jer je stanje u kojem se u tom trenutku država nalazila, odnosno odsustvo intelektualne i duhovne prosvjetljenosti zahtjevalo dugo vremena i više napora za pobjedu. Zbog toga autorica Nacionalnu borbu u velikoj mjeri poistovjećuje sa prosvjetiteljskom kampanjom usmjerenom na promjene u obrazovanju.

Glavni koncepti na kojima autorica insistira su vjerovanje, odlučnost, hrabrost i samopožrtvovanje kako bi se vojna pobjeda učinila trajnom i smislenom te kako bi se ispunio ideal ostvarenja Nacionalne borbe. Halide Edip naglašava da se potpuna nezavisnost ne može osigurati samo spašavanjem države od okupatora, te da se ova borba ne može pretvoriti u apsolutnu pobjedu bez eliminacije internih prijetnji i konflikata koji su duboko prodrli u društvenu strukturu. Dok predstavlja neke značajne događaje i unutrašnje borbe i strahove pojedinih likova spisateljica direktno i indirektno navodi osobine koje treba da posjeduje jedan patriota i borac za naciju. Pristup Nacionalnoj borbi koji je Halide Edip imala u romanu “*Vurun Kahpeye*” sa svih aspekata poklapa se temeljnom dinamikom koju je uspostavila moderna Turska. I to je još jedan aspekt koji povećava istorijski značaj ovog romana.⁶⁴

7. PRIKAZ NARODNIH SNAGA (KUVAY-I MİLLİYE) U ROMANU

Kuvay-i Milliye (Narodne snage, nacionalne snage) su neregularne turske vojne snage obrazovane u ranom periodu borbe za nezavisnost. Ove vojne snage su nastale odmah nakon okupacije dijelova Osmanskog carstva od strane neprijatelja, naročito Grčke. Vremenom su Narodne snage integrirane u redovnu tursku vojsku koju je organizovala Narodna skupština na čelu sa Mustafa Kemalom. Neki istoričari ovaj period u istoriji Turske nazivaju i “ Faza Narodnih snaga”.⁶⁵

Organizacije Narodnih snaga je bila jedna od najznačajnijih društvenih realnosti tog vremena i razlog koji je doveo tursko društvo u dihotomiju. U romanu “*Vurun Kahpeye*” jasno je pokazana podjeljenost društva na one za i protiv Narodnih snaga:

Skoro svi koji su željeli da se ujedine sa Grcima, bili su protiv Narodnih snaga. Oni koji su bili vezani za vladu Ferit Paše u Istanbulu, kao što je bio slučaj sa direktorom škole, imali su osobne razloge za strah. Uglednici su bili zabrinuti da će Narodne snage

⁶⁴ *Vurun Kahpeye Romani’na Soyolojik Bir Bakış*, str. 2.

⁶⁵ *Vurun Kahpeye Romani’na Soyolojik Bir Bakış*, 5.

oduzeti njihovo imovinu i novac i podijeliti ga narodu. Pogotovo ih je stalni napredak Grka, naročito u periodu kada Narodne snage nisu imale dovoljno vojske, navelo da budu još više uz Grke.”⁶⁶

Halide Edip je u svom romanu prikazala stvarnu sliku turskog društva i njegov odnos spram te organizacije. Lokalni uglednici, službenici i svi oni koji su bili malo boljeg imovinskog stanja, ili pak oni koji su svoje bogatstvo stekli na neki od nelegalnih načina nisu bili pristalice Narodnih snaga zato što su se one borile za pravdu, istinsku slobodu i nezavisnost države. Zalagali su se jednakost svih, bili su spremni da oduzmu od bogataša kako bi običan narod imao da preživi, borili su se protiv korupcije i svih oblika saradnje sa okupatorima. Široke narodne mase su Narodne snage prihvatile kao svoje oslobodioce i heroje. Njima tiranija okupatora nije odgovarala kao što je to bio slučaj sa uglednicima, jer oni nisu imali bogatstvo i imanje koje su željeli da sačuvaju, oni su se borili za opstanak i preživljavanje, ali više od želje za opstankom u njima je bila razvijena nacionalna svijest i želja da svojim potomcima ostave nezavisnu i jaku državu. Dok, sa druge strane, kod uglednika nije postojala ta nacionalna svijest, oni su sve radili iz lične koristi, pa čak i priklonili se okupatoru. Jedan od uglednika u romanu Haci Fettah je često na seoskom trgu držao govore protiv Narodnih snaga i navodio narod da se priklone Grcima: *“Ne želite one koji su neprijatelji vjere! Ej narode, njihova krv je dozvoljena kao i krv nevjernika. Čak šta više, rekao bih da ukoliko dođe bilo koja sila ili vlast, odakle god da ona došla i ko god to bio, ukoliko sačuva naše džamije i vjeru njega prihvatite!”⁶⁷*Haci Fettah, Uzun Hüseyin Kantarcılar i ostali uglednici u ovom romanu su bili u potpunosti protiv Narodnih snaga i bili su najveće pristalice okupatora koji su uz njihovu pomoć nastavili da napreduju i zauzimaju turske teritorije. Aliye, Tosun i ostali likovi u romanu su bili na strani Narodnih snaga, zdušno su se borili za oslobođenje svoje domovine i uređenje svih aspekata tek osnovane Republike.

Organizacija Narodnih snaga imala je veliku ulogu u Ratu za nezavisnost, prije svega što je nastala na početku samog rata i to na inicijativu širokih narodnih masa.⁶⁸ Zreli, sposobni

⁶⁶“ *Hemen herkes Yunanlıların istememekte müttefik olmakla beraber, bir kısım aynı derecede kuvvetle Kuvayı Milliye’ye aleyhtardı. Hele Maarif Müdürü gibi İstanbul Ferit Paşa hükümetine bağlı olanlar, bir de şahsi korkularla titiriyordu. Eşraf, Kuvayı Milliye’nin mallarını alıp dağıtacak bir şey diye telakki ettikleri için endişedeydiler. Hele Yunanlıların mütemadiyen ilerlemesi, Kuvayı Milliye ordusuz günleri onları yeni kuvvetine aleyhtar yapmıştı.”* Vurun Kahpeye, str. 41.

⁶⁷“*Din düşmanı istemeyiniz! Ey ahali onların kanı kafirlerin kanı gibi helaldır. Hatta derim ki, herhangi bir kuvvet ve hükümet, nereden gelir ve kim olursa olsun, camilerimiz, dinimiz siyanet ederse ona biat ediniz!”* Vurun Kahpeye, str. 42.

⁶⁸ *Vurun Kahpeye Romanı’na Soyolojik Bir Bakış*, str. 5.

muškarci koji su bili spremni da se žrtvuju za svoju domovinu organizovali su najprije malu grupu koja se vremenom sve više povećavala kako se nacionalna svijest počela širiti među narodom. U početku stanovnici varošice u kojoj se odvija radnja su bili bezlični, podložni tuđem utjecaju i nemoćni u po pitanju mnogih problema sa kojima su se susreli. Trebao im je vođa koji će ih povesti napred i koji će ih osvijestiti, a na kraju se ispostavilo da su to bili Aliye i Tosun, glavni nosioci nacionalne svijesti i borbe u romanu. Posredstvom njih glavna oslobodilačka ideja koju su propagirale Narodne snage doprla je do širokih narodnih masa, koji su dobili snagu za borbu ne samo protiv okupatora, nego i protiv izdajica koje žive među njima, protiv korupcije, unutrašnje tiranije i svega što nije funkcionisalo u državi a što je loše uticalo na borbu protiv neprijatelja.

8. OBRAZOVANA ŽENA U ROMANU “VURUN KAHPEYE” I NJENA ULOGA U NACIONALNOJ BORBI

U tanzimatskom periodu, koji je bio početak osmanske modernizacije, žene su dobile na značaju posebno kao majke, a obrazovanje žena postalo je jedan od najvažnijih ciljeva tog perioda. U tom periodu žena, kao jedna od glavnih protagonista modernizacije, našla je svoje mjesto i u periodu ustavnost i. Pitanje položaja žena, njihovog obrazovanja, pitanje njihovih položaja na visokim funkcijama, i mogućnosti učešća u Nacionalnoj borbi bili su predmet brojnih djela autora koji su stvarali u periodu Nacionalne književnosti. Činjenica je da su žene u periodu prije osnivanja Republike bile u mnogo lošijem položaju, naročito u ruralnim sredinama i to po pitanju obrazovanja ili obavljanja nekog posla koji se ne tiče kuće i odgajanja djece.

Halide Edip je u većini svojih romana važno mjesto dala ženi i njenoj ulozi u društvu. Ona uglavnom govori o individualnim problemima žene, o ženama kao kćerkama, sestrama, saputnicama i majkama kao i o ženama koje su zastupljene u javnoj sferi.⁶⁹ Njeni romani stvaraju idealne žene koje se bore za bolji položaj u ustavnoj monarhiji i koje kritikuju patrijahalne norme društva. Halide Edip je prilikom pisanja svojih romana bila svjesna da ne može u velikoj mjeri promijeniti mušku percepciju i njihovo mjesto u romanima ali se trudila da stvori idealan ženski lik koji će posjedovati većinu osobina koju imaju i muškarci i koji će biti spreman na velike korake u cilju izjednačavanja sa muškarcima. Spisateljica smatra da je u svom prvom romanu *Novi Turan* stvorila idealnu majku i ženu, koja će biti model za konstruiranje svih ostalih

⁶⁹ *Vurun Kahpeye Romani'na Soyolojik Bir Bakış*, str. 8.

ženskih likova. Prema riječima mnogih autora ona je stvorila ženu koja je uspjela da dosegne ideal nacije, ženu koja je dovoljno sposobna da bude idealna kćerka, učiteljica, životna saputnica ali i vođa jednog naroda, stvorila je ženu koja uspeva da probudi nacionalnu svijest kod naroda koji je odavno zapao u stanje nesvjesti o pripadnosti turskoj naciji.⁷⁰

Priče, pjesme i legende o ženama koje su se suprostavile okupacionim snagama, koje su smatrane narodnim herojima i koje su prednjačile na ratnim frontovima sačuvala su se do danas. Nisu one imale samo značajnu ulogu u ratu u periodu Nacionalne borbe, već i u drugim segmentima javnog života. Npr. Kada su muškarci odlazili u rat sva poljoprivreda i domaćinstva u Anadoliji bili su u potpunosti u rukama žena. Pored toga, mnoge žene su se dobrovoljno priključile organizacijama koje su imale zadatak da vode brigu o ranjenicima. Kao što je poznato, u periodu o kojem govorimo, postojale su nepremostive razlike između žena iz Istanbula i žena iz Anadolije. Žene iz Istanbula su bile u mnogo boljem položaju, imale su više mogućnosti da se obrazuju, obavljaju poslove koje žele i napreduju u svakom smislu. Žene iz Anadolije su bile ograničene u gotovo svakom smislu, živjele su prateći neke tradicionalne vrijednosti, iako su možda imale mogućnosti one nisu htjele da se obrazuju jer je većina njih smatrala da je ženi mjesto u kući i da im je glavni zadatak da vode računa o mužu i djeci.⁷¹ Priče o okrutnosti i nasilju koje su trpjele žene u periodu Nacionalne borbe opisane su u mnogim djelima iz tog perioda. Te žene se nerijetko ističu svojom snagom, bore se da zaštite sebe i svoju porodicu, međutim te žene ostaju jake bez obzira što su bile izložene brutalnim neprijateljskim napadima. İnci Enginün, dijeli žene iz turskih romana iz ovog periodu u nekoliko grupa čije se predstavnice mogu uočiti i u romanu "*Vurun Kahpeye*":

1. Žene koje su ostale u okupacionoj zoni. To su potlačene žene koje ostaju same kod kuće da se brinu o domaćinstvu dok njihovi muškarci odlaze u rat, a pritom ostaju nezaštićene prilikom neprijateljskom upada, pa tom prilikom trpe veliko nasilje. U romanu Halide Edip to su žene koje je Aliye zatekla u varošici, one žene koje gotovo da nemaju nikakva prava ni slobode, i koje su u početku učiteljicu gledale kao konkurenciju i neprijatelja ali vremenom shvataju njen cilj i počinju i same da shvataju značenje nacije i posjedovanja nacionalne svijesti.

⁷⁰ Seher Özkök, *Halide Edib'in İlk Dönem Romanlarında Meşrutiyet Kadını*, Adana, 2012. str. 373. (u nastavku: *Halide Edib'in İlk Dönem Romanlarında Meşrutiyet Kadını*).

⁷¹ *Halide Edib'in İlk Dönem Romanlarında Meşrutiyet Kadını*, 374.

Mještanke, čak i one koje su bile na strani porodica uglednika, sada su bile uz Aliye. Znale su da oni žele da ih iskoriste pa su se obratili Aliye:

- Ah, naši muškarci, naši domaćini su okupirani, ognjište nam se ugasilo. Objesiće našu braću. Spasi nas! Govorile su joj “ Spasi nas lijepa sestro..” i ljubile joj lice i ruke.⁷²

2. Žene koje su uzele oružje u svoje ruke i otišle na ratni front zajedno sa muškarcima.

3. One žene koje kroz javne govore i pisanje bude nacionalnu svijest i pokreću široke narodne mase. Jedna među najpoznatijim ženama koje pripadaju ovoj grupi a koje su bile prisutne u turskoj historiji jeste spisateljica Halide Edip Adıvar.

4. Žene koje nisu bile zainteresovane za učesće u Nacionalnoj borbi na bilo koji način. Žene koje su gledale samo modu i koje su tražile mogućnost da ostanu u Istanbulu prilikom obavljanja svoje dužnosti, za razliku od Aliye koja je isključivo htjela da bude poslana u Anadoliju.

“Sa gađenjem je gledala stav učiteljica umornih lica koje su čekale posao u hodniku Ministarstva obrazovanja, koje su bježale od sužbovanja u provinciji kao da se plaše kuge i koje su bile spremne na sve kako bi mogle da nađu posao u Istanbulu.”⁷³

5. Žene uglednika i službenika koje su na neki način bile zaštićene i koje su uživale izvjesne privilegije. One su imale svu vlast u varošici u kojoj žive i uglavnom odlučuju o svim aspektima života u toj sredini. O takvim ženama govori i sljedeći citat iz romana *Vurun Kahpeye*:

“ Žena direktora škole željela je da se njeno dijete posebno tretira, a pošto Aliye to nije radila vikala je na nju govoreći:

- Ti si mi učiteljica? Sve ste vi robinje mog muža, da hoću odmah bih vam dala otkaz!”⁷⁴

Halide Edip je bila stvarni akter u Nacionalnoj borbi tako da je ona bila u prilici iz vlastitog iskustva opisati taj period.. Zbog toga su njeni romani napisani vrlo uvjerljivo i historijski dosljedno. Spisateljica kroz ženske likove u svojim romanima često poseže za autobiografskim elementima, predstavlja samu sebe, jer iz njene biografije znamo da je i ona bila uspješna, obrazovana žena, žena heroj, sposobna da se bori sama za sebe ali isto tako i žena koja se znala

⁷² *“Yerli kadınlar, hatta Kantarcılar ailesinin leyhinde olan Aliye'nin çok lehindeydi. Onlardan istifade etmelerini biliyorlardı ve Aliye'ye hitap ediyorlardı: Ah erkeklerimiz, öz ebilerimiz (ev sahiplerimiz) perüşan oldu, ocağımız söndü. Öz ebilerimizi asacaklarmış, ah sen bizi gurtaracan! Sen bizi kurtar ah güzel gardaşım deyip yüzünü ellerini öpüyorlardı.” Vurun Kahpeye, str. 62.*

⁷³ *“Maarif'in koridorlarında iş bekleyen yorgun ve meyus yüzlü muallimlerin taşra hizmetinden, vebadan ürker gibi kaçan, İstanbul'da bir yer bulabilmek için her zillete katlanan tavırlarına istihfafla baktı.”, Vurun Kahpeye str. 23.*

⁷⁴ *“Maarif Müdürü'nün hanımı çocuğuna müstesna muamele yapılmasına talep ediyordu, ama bunu istemeden Aliye'ye bar bar bağıyordu: Hoca parçası, kocamın hepiniz hallayığissiniz, istersek hemen azlederiz.” Vurun Kahpeye, str. 33.*

da se prilagodi i uslovima u ruralnoj sredini, i žena koja je itekako znala za tradiciju i zbog toga je postala uzor mnogim ženama. Takođe je u svojim romanima prikazala i događaje kojima je bila svjedok ili za koje je čula da su se desili. Halide Edip je u romanu “*Vurun Kahpeye*” prikazala obrazovanu ženu iz Istanbula, koja je odvažna, samostalna i sposobna da se sama stara o sebi ali i drugim ljudima oko sebe ali i žene iz ruralne sredine koje su i dalje živjele jednim tradicionalnim načinom života. U prvi plan stavlja ženu koja se žrtvuje za domovinu. Može se pretpostaviti da je Halide Edip projicirala vlastite stavove i karakterne osobine na lik učiteljice Aliye . Kao i Aliye i spisateljica je bila učiteljica koja je jedno vrijeme radila u Anadoliji, bila je obrazovana i okrenuta ka zapadnjačkim modelima podučavanja, ponašanja i načina života i koja je bez ikakvog straha učestvovala u ratu za oslobođenje. Spisateljica u prvi plan stavlja obrazovanu ženu i na taj način prikazuje svoju želju da se poveća broj djevojaka koje će poželjeti da se školuju, koje će poželjeti da učestvuju u nekim državnim poslovima i koje će dati doprinos razvoju tek uspostavljene države. U svim svojim romanima kao glavnu figuru koja nosi priču cijelog romana stavlja jaku, samostalnu ženu koja treba da bude uzor svim ženama koje su odrastale i stasavale u turbulentnom periodu tranzicije i nastanka Republike. Žena kakva je učiteljica Aliye je ta koja nema stvarnu moć , nema vlast i mogućnost da upravlja ljudima, ali ima duhovnu snagu i energiju kojima privlači ljude na stranu dobra i istine, te u njima budi nacionalnu svijest i želju za borbom za oslobođenje domovine. Žene su u periodu oslobodilačkog rata imale značajnu ulogu u razvoju obrazovanja.⁷⁵ Aliye u romanu “*Vurun Kahpeye*” istovremeno se sukobivši sa okupatorom vodi borbu i sa lokalnim korumpiranim organima vlasti a naročito se bori protiv korupcije u obrazovanju i protiv samovolje lokalnih uglednika koji žele da njihova djeca imaju poseban status u školi. Za nju kao pravednu učiteljicu sva djeca su bila ista, svima je pridavala istu pažnju i na isti način ih podučavala. Težila je da u njima odgoji patriote i nacionaliste koji će biti predvodnici države i koji će domovinu voditi u bolju budućnost. Drugu grupu žena koje se nalaze u skoro svakom romanu Nacionalne književnosti čine žene koje su uvijek u sjenci obrazovanih žena ali i muškaraca kojima su u većini slučajeva potčinjene.⁷⁶ Žene iz ruralne sredini koje se cio život bave domaćinstvom i odgojem djece. Patrijahalno vaspitane, vezane za tradiciju, neupućene u dešavanja i u velikoj mjeri okrenute ka religiji.

⁷⁵ Fatih Sakall, *Halide Edip Adivar'ın Hikayelerinde Milli Mücadeleyi Yaşayan Kadınlar*, str. 2.

⁷⁶ *Halide Edib'in İlk Dönem Romanlarında Meşrutiyet Kadını*, str. 374.

Međutim, Aliye ali i sve junakinje koje nose priču u drugim romanima uspijevaju da prosvjetle ove žene, da im ukažu na njihova prava i slobode i na mogućnost da i one mogu ravnopravno učestvovati u svim sferama javnog života, i da im pokažu da je to jedna od blagodati koju donosi osnivanje Republike. Ipak takve žene u osobama kao što je Aliye uglavnom vide prijetnju i nekoga ko će im naštetiti, međutim kada im je to potrebno staju na njenu stranu u onim situacijama kada su bespomoćne pa im samo ona može pomoći. U ovu grupu spadaju i žene koje su supruge bogatih uglednika, službenika i osoba koji su na velikim položajima u sredini u kojoj žive.

U ovakvim tipovima romana žene su nosioci radnje, glavni heroji i protagonisti nekog novog vremena. Te žene su ispred vremena u kojem žive, uglavnom u svim aspektima života i djelovanja se ugledaju na Zapad, one su posebne i neobične u svakom pogledu. Aliye i njoj slične žene su pokazatelji kakvo vrijeme dolazi, odnosno, da se periodu stagnacije, apsolutne vladavine jednog vladara, periodu u kojem su žene potčinjene i bez gotovo ikakvih prava, bliži kraj. One su vjesnici perioda demokratije, mnogih promjena koje će se desiti na socijalnom, vjerskom i političkom polju. Romani iz prvog perioda Nacionalne književnosti kao što je roman “*Vurun Kahpeye*” obično govore o individualnim problemima žena, njihovoj borbi protiv sistema i ljudi koji imaju moć u svojim rukama, kao i o njihovoj ulozi u Nacionalnoj borbi.⁷⁷ Autori tih romana predstavljaju žene kao kćerke, sestre, supruge i žene, ali i kao žene koje su sposobne da budu predvodnice jednog naroda, dovoljno snažne da probude nacionalnu svijest i želju za borbom kod naroda, predstavljaju žene koje su odvažne toliko da mogu da uzmu oružje u ruke i krenu na linije fronta ili pak da se lično suoči sa neprijateljem licem u lice. Položaj žene u ovom periodu o kojem je riječ najbolje je opisala Deniz Kandiyoti rekavši: “*U periodu prelaska iz Carstva u Republiku i žena se mijenja. Žena se od “parčeta mesa” i “mašine za rađanje djece” od osobe bez identiteta i ikakvih prava transformiše u jaku i stabilnu ženu koja na svojim plećima može da nosi i kuću i državu.*” (Kandiyoti, 1997: 144) Da bi stekle mjesto unutar društva i postale individue žene treba da budu saputnici turskim herojima i moraju raditi za osnivanje nacije i samostalne države koja je jaka onoliko koliko je bila prije raspada Carstva.

⁷⁷⁷ Halide Edib'in İlk Dönem Romanlarında Meşrutiyet Kadını, str. 374.

ZAKLJUČAK

Romani o Nacionalnoj borbi koji su napisani u periodu između 1923 i 1938 koji je u literaturi poznat kao Atatürkov period napisani su poslije rata za oslobođenje pod snažnim utiskom minulih godina, i u ozračju pobjede nad okupatorom i retrogradnim silama. Romani o Nacionalnoj borbi napisani u ovom periodu inspirirani su ideologijom, postupcima i izjavama Müstafe Kemal Atatürka. U tim romanima su u prvi plan stavljene borbe u okviru Rata za nezavisnost, stradanja, žrtvovanja pojedinaca i državni sistem koji je bio u rasulu. Autori romana tog perioda stavili su naglasak na populističke principe nove države, gdje rat nije vezan za narod ali njegov konačni ishod zavisi od zalaganja i predanosti naroda. Kao rezultat toga pojavljuju se djela koja slave Nacionalnu borbu, hvale vrijednosti novoosnovane Republike i oslobodilački pokret pod vođstvom Mustafa Kemala. Međutim, kada romane ovog perioda uporedimo sa novijom turskom literaturom, vidi se mnogo veći utjecaj ideologije i historijskog konteksta.⁷⁸

U romanu „*Vuruun Kahpeye*“ spisateljica Halide Edip Adıvar ističe činjenicu da se potpuna nezavisnost ne može biti postignuta samo oslobađanjem domovine od neprijatelja, nego i eliminacijom internih netrpeljivosti koje su ušle duboko u strukture društva. To je moguće postići samo kroz borbu za obrazovanje i prosvjećenost cilju koje će se izdignuti nad neznanjem i netrpeljivosti. Ovaj roman je nabijen progresivnim idejama te prikazuje napore i borbu jedne mlade učiteljice da modernizuje sve aspekte društva koje je u velikoj mjeri zaostajalo za prijestolnicom koja se u svemu ugledala na Zapad. Aliye koja želi da službuje isključivo u Anadoliji i koja se bori i po cijenu smrti, utjelovljuje ideal Nacionalne borbe i sve one koji su bili spremni da se žrtvuju za slobodu svoje domovine i turskog naroda. U cijelom romanu dominiraju patriotizam i nacionalizam, dva ključna elementa za odnošenje pobjede u ratu. To što se borba komandanta Tosuna završava ličnim gubitkom, tj. smrću zaručnice Aliye, pokazuje da se borba nije još završila i da će trajati još dugo. Halide Edip pokazuje koliko je bilo potrebno žrtvovanja kako bi se postiglo oslobođenje domovine i kako bi svojim potomcima obezbjedili bolju budućnost. Prikazano je i koje osobine treba da posjeduje osoba koja će biti simbol Nacionalne borbe i osvještenosti. Ideologija koju Halide Edip promovira u romanu „*Vurun Kahpeye*“

⁷⁸Atatürk Dönemi (1923-1938), *Türk Romanında Milli Mücadele*, str. 81.

odražavaju temeljnu dinamiku, oblike zaštite i principe novoosnovane Republike.⁷⁹To je još jedan element koji doprinosi istorijskom značaj romana.

U ovom radu sam predstavila Nacionalnu borbu i razvoj nacionalne ideje sa više aspekata, počev od kolektivnog jer je narod imao presudnu ulogu u odnošenju pobjede, aspekta organizacije Kuvay-ı Milliye (Narodne snage) koja je bila pokretač borbe za oslobođenje, te sa aspekta obrazovane žene, intelektualaca i klera, koji u svojom bistrinom uma predvodili narod . Analzirana su previranja koja je donijela tranzicija iz Carstva u Republiku, što je glavni uzrok izbijanja rata, te zamršena politička pitanja, borba za moć i prevlast, korupcija u svim slojevima društva, način života u jednoj ruralnoj sredini u Anadoliji te položaj obrazovane žene u takvoj sredini. Stoga, roman predstavlja kritički osvrt spisateljice na period i koji su u velikoj mjeri inspirirali samu autoricu.

Kao i većina romana iz tog perioda i roman „*Vurun Kahpeye*“ na najbolji način prikazuje buđenje patriotizma i nacionalne svijesti, razvoj i prve godine nove Republike, požrtvovanost naroda, samovolju uglednika i bogataša i prodiranje elementa sa Zapadu u tadašnjem turskom društvu. Stoga ovaj roman ima posebnu istorijsku, kulturnu i socijološku ulogu i važnost u razvoju turske književnosti 20-og vijeka.

⁷⁹ Halide Edip'in *Vurun Kahpeye Romanında Farklı Boyutlarıyla Milli Mücadeleye Yaklaşım*, str. 80.

LİTERATURA

1. Adivar, Halide Edip, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yazınları, İstanbul, 2007.
2. Arabacı, Murat, *Mili Mücadele Döneminde Halide Edip Adivar*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1996.
3. Đindić, Marija, *Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dili Kurumu, Ankara, 2014.
4. Çil, Hüseyin, *Roman Sosyolojisi açısından milli mücadele romanında kurtuluş söyleminin farklı yansımalar*, Konya, 2013.
5. Doğan, H. Mehmet, *Türk romanında kurtuluş savaşı*
6. Ervent, Damla, *Halide Edip Adivar'ın son dönemi romanlarında İstanbul'da gündelik hayat ve muzik*, Türk Edebiyat Bölümü Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2005.
7. Günaydın, Utku Ayşegül, *Cumhuriyet Öncesi Kadın Yazarların Romanlarında Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik Sorunsalı (1877-1923)*, Ankara, 2012.
8. Halilović, Senahid, *Pravopis bosanskog jezika*, Preporod, Sarajevo, 1996.
9. Kaçıroğlu, Murat, *Mili Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Siyaset- güç ve iktidar sorunu*
10. Kul, Erdoğan, *Halide Edip'in Vurun Kahpeye Romanında Farklı Boyutlarıyla Milli Mücadeleye Yaklaşım*, Ankara
11. Küçükgörmən, Calayir Gülcan, *Halide Edip Adivar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*, İzmir, 2010
12. Mantran, Rober, *Istorija Osmanskog carstva*, Clio, Beograd, 2002.
13. Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti*, Orijehtalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XL, Sarajevo, 2013
14. Özçelik, Doğan, *Vurun Kahpeye Romanı'na Soyolojik Bir Bakış*
15. ÖnerToy, Okay, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din Eğitime Bakış (Halide Edip Adivar örneği)*, Marmara Üniversitesi, Marmara, 2009.
16. Özkök, Seher, *Halide Edib'in İlk Dönem Romanlarında Meşrutiyet Kadını*, Adana, 2012.
17. Sakallı, Bayram, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi 'Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.
18. Sakallı, Fatih, *Halide Edip Adivar'ın Hikayelerinde Milli Mücadeleyi Yaşayan Kadınlar*
19. Sevinç, Canan, *Atatürk Dönemi (1923-1938), Türk Romanında Milli Mücadele*, Ankara, 2009.

20. Yakar ,Aytekin, *Türk Romanında Milli Mücadele*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1973.

21. Yalçın, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişimler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*, Ankara, 2012.

Internet izvori:

1. <https://islamansiklopedisi.org.tr/>
2. <https://www.britannica.com/>